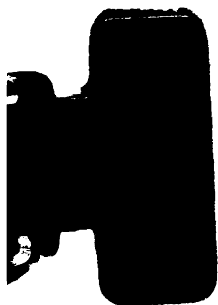
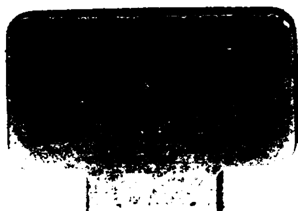

WENZEL

A "servitus fumi immittendi""

1878

ÉRTEKEZÉSEK
A TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI
FRAKNÓI VILMOS
OSZTÁLYTITKÁR.

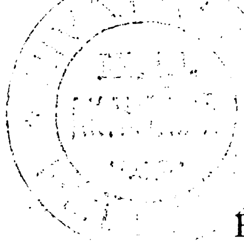
V. KÖTET. IV. SZÁM. 1878.

A „SERVITUS FUMI IMMITTENDI“ HAZAI JOGUNK RENDSZERÉBEN.

TANULMÁNY
AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ JOG SZEMPONTJÁBÓL.

WENZEL GUSZTÁV
R. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1878. május 13-iki ülésén.)

BUDAPEST, 1878.
A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALÁBAN
(Az Akadémia bérházában).

A

„SERVITUS FUMI IMMITTENDI"

HAZAI JOGUNK RENDSZERÉBEN.

TANULMÁNY

AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ JOG SZEMPONTJÁBÓL.

WENZEL GUSZTÁV

R. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1878. május 13-iki ülésén.)

BUDAPEST, 1878.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

Budapest, 1878. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdájából.

A „Servitus fumi immittendi“ hazai jogunk rendszerében.

(Tanulmány az összehasonlító jogtudomány szempontjából.)

Az 1848 : 15. tcz. az ősiség eltörlését elvileg kimondván, egyszersmind a minisztériumot azzal bízta meg, hogy az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének alapján egy magyar rendszeres polgári magyar törvénykönyvnek javaslatát készítse el s azt a legközelebbi országgyűlés elé terjeszsze.

Magyarország törvényhozása ez által egészen új, és az előbbitől lényegesen eltérő álláspontra lépett, mely korunk követelményeit követvén irányadásúl, annak szelleméhez és uralkodó eszméihez képest olyképen akarta magánjogunk egész rendszerét átalakítani, hogy legyen magyar polgári törvénykönyv is, mely úgy belső tartalmára, mint külső formájára nézve az újabb törvénykönyvek szellemének megfeleljen. S ugyanaz magánjogunk tekintetében törvényhozásunk szükségképi álláspontja jelenleg is.

Mai fejtegetésem álláspontja is e tekintetek által határoztatik meg.

A magyar jog jellemére nézve más alkalommal azt mondtam, hogy »magánjogunk, nemzeti minőségének megőrzése mellett, egész fejlése alatt európai szellemű rendszer volt« ; s hogy »azon kölcsönös solidaritás, mely az európai cultura emelkedésének egyik leghatalmasabb tényezője volt, s névszerint korunk mellőzhetlen kivánalmának is tekintendő, a magyar jog alkotására és fejlődésére mindig hatalmas be-

folyást gyakorolt« [1]); s ezt feltüntetni volt eddigi működésemnek is vezérelve hazai jogunk fejtegetésében. Köszönettel fogadom el azon hizelgő és érdemem fölötti elismerést, melylyel egyik legelőkelőbb jogtudósunk *Vajkay Károly* ez irányú igénytelen igyekezeteimet kitüntette [2]). Itt is újból azt hangsúlyozom, hogy minden, a hazai jog köréhez tartozó vizsgálódásban két momentumot kell szemügyre vennünk, t. i. a hazánkban fennálló jogrendszer alaptényezőit, de egyszersmind az európai civilisatio követelményeit is.

Ehhez képest azt vélem, hogy törvényhozásunknak végkép szakítania kell azon *dogmatico-rationalisticus* rendszerrel, a mely szerint törvényeink eddig csaknem a legujabb időkig hozattak, s mely működésében a természetes igazság, és a czélszerűség vagyis u. n. opportunítás *subjectiv* felfogás szerint formulázott elveinél más zsinórmértéket nem igen követett. A jövendőben hozandó törvényeknél oly módszer alkalmaztatása látszik ajánlandónak, mely korunk szellemének és jogéletünk szükségleteinek nagyobb mérvben megfeleljen; — mely társadalmi létünk követelményeit *objectiv* minőségök szerint alaposan áttanulmányozván, és az azokban nyilatkozó momentumokat mindenoldalulag méltatván, oly elveket és határozmányokat állapítson meg, melyek a XIX. század civilisatiójával közvetlen összhangzásban, egészben nem kevesbbé mint egyes részleteiben, ennek útmutatása szerint alakítsák át nagyobb tökélyre jogunkat.

Máskor már volt szerencsém ezen, jelen viszonyaink által postulált módszerről tűzetesen szólni [3]); s ott azon tekinteteket már fölemlitettem, melyek — nézetem szerint — ez irányban czélhoz legbiztosabban vezethetnek. Ma az említett általános fejtegetésemre csak röviden szabadjon vonatkoznom. Mivel pedig az elveket nemcsak abstract minőségök, hanem gyakorlati hatásuk szerint is ki kell fejtenünk, egy concret

[1]) A magyar magánjog rendszere, 2. kiadás I. köt. Budapest, 1872. 4. és 34. ll.

[2]) A német közönséges magánjog és történelme köréből. Budapest, 1875. IX. l.

[3]) Az összehasonlító jogtudomány és a magyar magánjog, 1875 november 2-ki akadémiai előadásom.

példát veszek szemügyre, t. i. az u. n. »servitus fumi immittendi«-t; s azt egyrészről az összehasonlító jogtudomány szempontjából mai jelentősége szerint szándékozom megvizsgálni, másrészről pedig azon állását meghatározni, melyet mostani jogrendszerünkben elfogaljon.

Mindenekelőtt az szükséges, hogy a »servitus fumi immittendi« — fogalmát feladatomhoz képest határozottan megállapítsam.

»Servitus« alatt (szolgalom, Dienstbarkeit) valamely dolognak oly lekötelezését értjük, melynél fogva arra vonatkozólag, tulajdonosa másnak érdekében vagy hasznára valamit tűrni vagy nem-tenni tartozik, a mit tulajdonánál fogva különben tűrni nem tartoznék, vagy tenni jogosítva volna. Ez szorosan magánjogi fogalom, s mint ilyent az újabb polgári törvénykönyvek általán véve tárgyazzák. Lényegesen tehát különbözik a tulajdonnak közjogi és közérdekekből rendelt azon megszorításaitól, melyek a közrendőrség vagy a közteherviselés szempontja alá esnek.

Ehhez képest a »servitus fumi immittendi« két szomszéd ház közt oly viszony, melynél fogva az egyik ház tulajdonosa tűrni tartozik, hogy füst rendkivűli mennyiségben vagy minőségben a szomszéd háztól az ő háztelke fölötti légoszlopba, és pedig kárára vagy hátrányára bocsáttassék. A dolog lényege az, hogy a füst mennyiségileg vagy minőségileg rendkivűli legyen, s hogy ez a füst oly tűz által okoztassék, mely urának nyereséget, vagyis vagyoni hasznot hozzon.

Kitetszik ebből: hogy a füst-szolgalom fogalmának súlypontja a rendes és a rendkivűli füst közti különbségben fekszik. S minthogy e különbséget már a római jog is felismerte: a mai jogtudomány ez által további fejtegetéseire oly basist nyer, melyet az egész civilisált világ teljesen correctnek elfogadott.

Azon kérdésre pedig, hogy a szenvedő ház a füstszolgalom által minő megszorítást tapasztal? — a felelet az, hogy ez a megszorítás a fölötte lévő légoszlop birtokát illeti, olyformán, hogy a szolgalomtól szabad ház e tárgyú birtokában

megszorítást nem tapasztal, ellenben a szolgalom alatti tapasztal. Itt tehát jogkérdés csak annyiban forog fenn, a menynyiben szolgalomról van szó; de ha a háznak szolgalommentessége be van bizonyítva, minthogy az a fölötti légoszlop tartozékát képezi, valamint a ház, úgy a légoszlop birtokállapotának kérdése, már nem jog- hanem csak ténykérdés.

Különben értekezésemet három részre osztom, melyeknek elsejéhen a füstszolgalmat a dolog természetéhez, másodikában ugyanazt az európailag civilisált világ jogi öntudatához képest fogom megvizsgálni; harmadikában azt határozondam meg, hogy a füstszolgalom a magyar jog rendszerében mily jelentőséggel bir.

I.

Ha a »servitus fumi immittendi« jogi jelentőségét általános szempontból vizsgáljuk, úgy t. i. a mint az a dolog természeténél fogva keletkezik és áll fenn; több szomszéd háznak oly állapotát kell fejtegetésünk kiindulási pontjáúl vennünk, mely szerint köztük egymás irányában a szomszédsági viszonyon kívűl semmiféle jog vagy kötelesség fenn nem forog.

Ehhez képest a szomszéd házak mindenik tulajdonosa a maga házát függetlenűl bírja és használhatja természetszerűleg, de egyszersmind mindentől tartózkodni köteles, a mi a többiek birtokát háborgatná, avagy a mi különben hátrányukra vagy kárukra volna.

A szomszédsági jognak alapját a társadalmi együttlét szükségképi postulatumai képezik; s ezek részint a szomszéd házak fennállhatásánának föltételei, részint közelebb az azokban tartózkodó lakosoknak rendes szükségletei által határoztatnak meg. Névszerint :

1) Mindenik háznak tulajdonosa annak földszinti területét, földalatti terét, és földfölötti légoszlopát teljes joggal bírja, minden mást azokból kizárhat, minden hasznukat kényekedve szerint veheti, s ezekben semmi egyéb korlátozásnak nincs alávetve, minthogy a többieknek hasonnemű jogait ne sértse és meg ne támadja. Ennek folytán

2) Mindentől tartózkodnia kell, a mi a szomszéd házak fennállását akár állagukban (alapzatukban, falaikban, tete-

jökben), akár bármiféle tartozékaikban háborgatná vagy sertené.

3) Nem szabad bántania a szomszéd házak keretén belől a föld szinén lévő vagyonbeli tárgyakat. Ilyenek p. o. a házi butorok, a gazdasági készlet, a házi állatok, az udvari és kerti növények stb.

4) Ugyanazon kereten belől nincs jogosítva se közvetlenűl se közvetve háborgatni vagy rontani a föld szine alatti vagyonrészeket sem. Ilyenek a szomszéd házak és telkeik alatti föld magában véve, a pinczék és a mi azokban őriztetik, a kutak és az azokban lévő víz stb.

5) Nem zavarhatja saját kényekedve szerint, vagy saját hasznára a szomszéd házak vagy telkeik fölötti levegőt, vagyis az u. n. légoszlopot sem, azon magassághoz képest, mely szerint ez azok tartozékát, azok részét képezi.

Megjegyeztetvén, hogy a víz és a levegő, s mindkettőnek tiszta minőségben maradása, a lakosok egészségének fentartására, és életszükségeinek födezésére nélkülözhetlen kellék lévén, a szomszédnak arra sem lehet joga, hogy házában oly tárgyakat tarthasson, melyeknek a föld rétegein átható befolyása a kútban lévő vizet megrontaná; — s arra sem, hogy oly rendkivüli füstöt gerjeszthessen, vagy oly tárgyakat készíthessen, p. o. világító léget (Leuchtgas), kénkő-, vagy phosphor-, és illetőleg más ilynemű ártalmas vagy rendkivüli bűzöt terjesztő készítményeket stb., melyek a szomszéd házak levegőjét bármi módon annyira rontanák, hogy lakosaik ez által egészségökben hátrányt szenvednének, rendes életviszonyaikkal járó munkásságukban (főzésben, mosásban, szárításban stb.) háborgattatnának, vagy ottani tartózkodásukban máskülönben tapasztalnának akadályt vagy kárt.

6) Hasonló szempont alá esik a világosság és a levegőnek általános szabad mozgása is, melyet bármi módon (beépítés, vagy nagyobb fák ültetése által) a szomszéd háztól elzárni vagy akadályoztatni szintén senkinek nem szabad. Más megszorítások, melyekre az említetteken kivűl a szomszéd házak tulajdonosai egymás irányában kölcsönösen köteleztetnek, fejtegetésem köréhez nem tartoznak.

7) Azonban szemügyre kell még vennem a házakban

tartózkodóknak szükségleteit és érdekeit, s pedig névszerint azért, mert a házak használása különösen ezek által szabályoztatik.

Ilyen szükségletek és érdekeknek általán véve három körét kell megkülönböztetni :

a) Első sorban azon szükségletek és érdekek említendők fel, melyeknek kielégítése a ház lakosai rendes társadalmi és gazdasági életének közvetlen föltétele, p. o. a főzés, a mosás, a szárítás, a fűtés, és egyéb rendes háztartási teendők. Ezekre nézve okvetlenűl megkivántatik, hogy minden háztartás biztosan és háborítlanúl járhasson el; s valamint egyrészről azon zaj, füst stb. ellen, mely ilyen cselekvényeknek természetszerű következése, a szomszédok kifogást nem tehetnek; úgy ezeket is biztosítani kell, hogy hasonló cselekvényeikben semmiféle háborgatást tapasztalni nem fognak. A szomszédok közt e tekintetben a legteljesebb viszonosság szabálya áll fenn.

b) Más szempont alá esnek a szomszéd házak lakosainak oly szükségletei és érdekei, melyek egyéni állásuknak vagy hajlamuknak következései. Ezek igen sokfélék lehetnek; egészben véve mindazáltal akkép jellemezhetők, hogy egyrészről a rendes társadalmi és gazdasági élet köréhez nem tartoznak; de másrészről az egyesnek közvetlen külső anyagi nyereményére sem czéloznak. Különben az ezen körhez tartozó szükségletek és érdekek mind olyanok, hogy az egyének személyiségével legszorosabban függnek össze, s ennek folytán teljes belső jogosúltsággal is bírnak, külsőleg pedig csak annyiban tapasztalnak korlátozást, a mennyiben úgy kivántatnak gyakorlatba vétetni, hogy az által másoknak jogai sértetnek. Nem lehet itt feladatom, ezen szükségletek és érdekek részleteit tüzetesen fejtegetni, s általában csak azt jegyzem meg, hogy az egyesek szellemi és anyagi életének minden irányát tárgyazzák, s nemcsak nemesebb (p. o. vallásos, tudományos, művészeti) életczélok, vagy az egyesek élethivatása által határoztatnak meg közelebb ; hanem egészen ephemer természetűek is lehetnek (p. o. egyszerű mulatságok vagy kedvtöltések). Egyébiránt a dolog természetében fekszik, hogy oly esetekben, midőn p. o. a tudományos munkásság oly eszközöket használna, melyek a szomszédoknak veszélyére vagy rendki-

vüli alkalmatlanságára volnának; vagy ha p. o. egy zeneművész trombitán avagy más efféle lármás hangszereken magát éjjel gyakorolná, és igy másoknak nyugalmát zavarná; vagy ha p. o. egy czéllövész másoknak életveszélyeztetésével lövésben gyönyörködnék stb.; a szomszédok ez ellen méltán tiltakozhatnának. S különösen érdekes az, hogy habár lakházak építésénél teljes joggal lehet oly tervet követni, és oly készületeket tenni, melyek szép kilátást közvetítenek; azért a másnak udvarára vagy kertjére való kilátást nyujtó ablaknak nyítását a törvények csupán a szomszédsági jognak alapján sehol sem tűrik; és csak akkor engedik meg, ha az érdeklett szomszéd bele egyez, illetőleg ha ez iránt szolgalom áll fenn.

c) Az említetteknél bonyodalmasabb viszonyok keletkeznek, ha a szomszéd házak használásában nem többé a lakosok háztartási szükségletei, vagy személyes érdekei és hajlamai, hanem közvetlenűl nyereségkeresés nyilatkozik. Ez, a mennyiben a szomszédok különös háborgatásával nem jár, p. o. lakások, boltok vagy egyéb helyiségek kibérlésénél, a szomszédsági jog szempontjából irrelevans. De már ott, a hol az ily kibérlés rendkivűli zajt von maga után, a szomszédok nyugalmának felháborítása tekinteten kivűl nem hagyathatik. Mert nagy különbség van oly, gyakran tartós alkalmatlanság közt, melyet p. o. bérbe adott vendéglőkben, belépti díjak mellett, a közönség részére tartott zene- vagy tánczmulatságok, vagy nyilvános gyakorlati vivó- avagy táncziskolák a körül lakozóknak okoznak, s p. o. egy családi körben rendezett zenészeti, táncz- vagy egyéb házi mulatság közt, melyet minden szomszéd, hacsak rendkivüli felháborítással nem jár, neheztelés nélkül eltűrni tartozik. De ennél még súlyosabb teher szokott lenni a szomszédokra nézve, ha az egymással közvetlen érintkezésben lévő házaknak egyikében valaki a tüzet vagy vizet, oly czélokra, melyek részére nyereséget vagy különös hasznot hoznak, oly módon használja fel, mely a többi háznak veszélyt, kárt, vagy rendkivüli alkalmatlanságot okoz. Az örök és természetes igazságnak egyik főszabálya itt azt mondja, hogy »nemini licet cum damno alterius locupletari«. (Senkinek sem szabad más kárán nyerni vagy megvagyonosodni).

S ez legtöbbnyire akkor fordúl elő, ha oly iparosok, kik tűzzel vagy vízzel dolgoznak, lakházak közt műhelyt vagy u. n. üzleti telepet (établissement) rendeznek. Mert noha az ipar magában véve nem áll szükségkép ellentétben a körüllakók jogaival és érdekeivel; megtörténhetik mégis, hogy ilyen műhely vagy üzleti telepőket az alkalmaztatott tűzzel vagy vizzel oly situatióba hozza, mely valóságos jogsértésnek nevezendő.

Megjegyzendő azonban, hogy a társadalmi élet fejlődésével a szomszédsági jog az itt jelzett természetszerű merev passivitásában nem maradhat; s hogy az egyes közös magánérdekei nem kevesbbé, mint a közjó kivánalmai a szomszédsági jognak különféle gyakorlati módosításait, és ennek folytán sajátságos rendkivüli jogi fejleményeket is nem ritkán eredményezhetnek. Ennek következtében oly jogi formákat kell megállapítani, melyek e módosításokat a fennálló jogrendszerrel összhangzásba hozzák; s ilyen jogi forma leginkább kettő van, t. i. a *szolgalom* és a *kisajátítás* formája. Az érdekelteknek csupán személyi engedékenysége pedig ily módosításnak már csak azért sem szolgálhat alapúl; mert minden jogosítvány és lekötelezés itt magukat a szomszédsági viszonyban álló realitásokat tárgyazza, s ezeknek birtokosait csak annyiban illeti, a mennyiben birtoklási joguknak alá van vetve a fekvőség.

A *szolgalmak* magánjogi tekintetekből indúlnak ki; s azon iránylatokhoz képest, melyek szerint az egyik szomszéd házának használását oly módon kivánja kiterjeszteni, melyet a másik szomszéd a szomszédsági jognál fogva eltűrni nem tartozik, — sokfélék lehetnek. Mai feladatomhoz képest itt kiváltképen azon eseteket veszem szemügyre, melyekben az egyik szomszéd házának jobb hasznosítása végett vizet vagy tüzet alkalmaztat akkép, hogy ez által a másik szomszéd megkárosodik, vagy saját házában alkalmatlanságot avagy hátrányt tapasztal. A szomszédsági jognál fogva ezt eltűrni kötelezve nem lévén, a két szomszéd kölcsönös egyezkedésének útján a két házra nézve oly intézkedések jöhetnek létre, melyeknél fogva az egyik ház birtokosa olyasmit tehet, mit egyedűl szomszédsági jogánál fogva nem tehetett volna; vagyis szorosabban szólva vállalatánál vizet vagy tüzet akkép is al-

kalmaztat, hogy ez szomszédjának kárára, hátrányára vagy alkalmatlanságára legyen; s a ki ezt azután most már a szolgalmi viszonyhoz képest eltűrni tartozik, mivel házáról való szabad intézkedési jogánál fogva magát és házát ez iránt lekötelezte.

A fekvő tulajdonnak az u. n. *közjó* vagy *közérdek* tekintetei szerinti megszorításai a szolgalmi viszonyoktól lényegesen eltérő szempont alá esnek. Ezekben ugyanis soha nem a magánérdek, hanem valamely fontos közjogi vagy rendőri szükséglet a döntő momentum; s gyakorlatilag alkalmaztatva, törvénynél fogva a tulajdosnak mindig teljes kárpótlásával járnak, mely a károsodottnak hivatalosan kifizettetik; úgy hogy ő rendes viszonyok közt azt nem kénytelen törvénykezési úton keresni, s ha ügye esetleg a biróság elé kerül is, nem az elv, hanem csak a kárösszeg megállapítása forog szóban. Különben itt is kétféle eseteket kell megkülönböztetni, ahhoz képest a mint vagy a szóban levő közérdek kérdésével szorosan véve és mintegy bensőleg nevezetes magánérdek is függ össze, vagy csupán közérdek forog fenn. Ha megtörténik, hogy abban, mit a közjó, szempontjából p. o. tűzveszély vagy a közegészségi ügy tekintetéből türni nem lehet, ugyanazon okból magántekinteteknél fogva a szomszéd szintén közvetlenül érdekelve van, a kettős érdek szorosan véve coordinálva van, s egyiket a másiknak alárendelni se nem igazságos, se nem czélszerű. Ily esetekben tehát, — midőn a közérdek tulajdonkép a nagyobb dimensiók szerint kifejtett, és ehhez képest fokoztatott magánérdekeknek foglalatjánál nem egyéb, — az érdeklett magánszemélyek méltán nemcsak várhatják, hanem óhajthatják is, hogy a kettős érdek együttes felfogás szerint intéztessék el; úgy hogy azok, kik netalán tiszti állásuknál fogva a közjó vagy közérdek tárgyában járnak el, velök szemben oly gyámkodást ne szeressenek gyakorolni, mely szerint a magánosok nézeteit és kivánatait háttérbe szorítják, talán mellőzik is; és irántuk való minden méltányló tekintet nélkül határoznak. A kizárólag közérdeket tárgyazó kérdések pedig a magánjog köréhez nem tartoznak, melynek tekintetében egyedül a kisajátitásnak ügye bír itt fontossággal. De erről tüzetesen szólni jelen fejtegetésemnek nem feladata.

II.

Eddigi fejtegetésem azon jelentőséget tüntette fel, melylyel a »servitus fumi immittendi« a vagyoni jog rendszerében általán véve, és a dolog természeténél fogva bír; s láttuk, hogy a társadalmi élet fejlődésében mindazon viszonyoknak jogi rendezését közvetíti, melyeknél gazdasági érdekek előmozdítására nagyobb dimensiók szerint a tűz használtatik. Minthogy azonban ilynemű combinatiók csak az által nyernek határozott külső kifejezést, ha a *civilisált világ jogi öntudatával* való összhangzásuk positiv adatokkal bizonyíttatik; legközelebbi feladatunk abban áll, hogy a positiv adatokat megismerjük, melyekben itt ez a jogi öntudat nyilatkozik.

E tekintetben első helyen a *római jog* szabályozása említendő fel; mert ez nemcsak azért veendő figyelembe, mivel kezdettől fogva az európai civilisatio sanctióját nyerte, s az ujabb törvényhozásokra is hatalmas befolyással bírt; hanem azért is, mert valamint a tulajdon, úgy a szolgalmak kérdése is először a római jogban tapasztalta azon szorosabb és határozottabb jogtudományi formulázást, melyet az újabb európai törvényhozások magukévá tettek, s melynél fogva culturai tekintetben a XIX. század mind köz- mind magángazdászata fennállásának és tovább fejlődésének egyik fontos tényezője lett.

A római jog ehhez képest mind a tulajdon mind a szolgalmak alakulására és rendezésére nézve igen tanulságos és fölötte érdekes tant foglal magában, melynek tekintetében elég legyen röviden annak bármelyik tan- vagy kézikönyvére hivatkoznom. Különös érdekkel itt csak azon határozmány bír, mely közvetlenűl a »servitus fumi immittendi«-re vonatkozik; t. i. fr. 8. Dig. Si servitus vindicetur (VIII. 5.) 5—7. §§.[1]); s

[1]) »(5. §.) Aristo Cerellio Vitali respondit, non putare se, ex taberna casearia fumum in superiora aedificia iure immitti posse, nisi ei rei servitutem talem admittit. Idemque ait: Et ex superiore in inferiora non aquam, non quid aliud immitti licet; in suo enim alii hactenus facere licet, quatenus nihil in alienum immittat; fumi autem, sicut aquae esse immissionem; posse igitur superiorem cum inferiore agere, ius illi non esse id ita facere. Alfenum denique scribere ait, posse ita agi, ius

a melyre nézve megjegyzem, hogy — a közönséges füstnek tekinteten kivül hagyása mellett — csak rendkivüli füstről, vagyis »fumus gravis«-ról szól. Azon kivül nevezetes az a körülmény, hogy az emelkedő és terjedő rendkivüli füst itt a lecsurgó vizzel, aköztök való hasonlatosságnak folytán, ugyanazon szempont alá foglaltatik össze, úgy hogy e tekintetben a »servitus fumi immittendi,« és a »servitus stilicidii« közt, a mennyiben ez utóbbiban »aquae immissio«-nak van helye, nem csekély hasonlatosság áll fenn.

Az itt felhozott törvényben három szabály foglaltatik:

a) Egy sajtosboltból, mely földszint van, a háznak felső részébe rendkivüli füst jog szerínt nem terjesztethetik (non immitti), hacsak erre nézve szolgalom nem áll fenn; s a ház felső részéből annak alsó helyiségeibe víz vagy egyéb folyadék jog szerint nem csurgatható (non aquam, non quid aliud immitti licet). Sajátjában rendkivüli füstöt mindenki csak anynyiban gerjeszthet, a mennyiben az más tulajdonába nem terjed; s ez a füstre nézve szintúgy áll, mint a víznek lebocsátására nézve; sérelem esetén pedig a sértett fél keresetet indíthat.

illi non esse in suo lapidem caedere, ut in meum fundum fragmenta cadant; dicit igitur Aristo, eum qui tabernam casearеam a Minturnensibus conduxit, a superiore prohiberi posse fumum immittere, sed Minturnenses ei ex conducto teneri agique sic posse dicit cum eo, qui eum fumum immittat, ius ei non esse fumum immittere, quod et ipsum videtur Aristo probare. Sed et interdictum *Uti possidetis* poterit locum habere, si quis prohibeatur, qualiter velit suo uti. (6. §.) Apud Pomponium dubitatur libro quadragesimo primo Lectionum, an quis possit ita agere, licere fumum non gravem, puta ex foco, in suo facere, aut non licere; et ait, magis non posse agi, sicut agi non potest, ius esse in suo ignem facere, aut sedere, aut lavare. (7. §.) Idem in diversum probat, nam et in balneis, inquit, vaporibus quum Quintilla cuniculum pergentem in Ursi Julii instruxisset; placuit, potuisse tales servitutes imponi«. (Ulpianus libro XVII. ad Edictum).

Megjegyzendő: 1) *Aristo,* híres római jogtudós volt Traján császár korában (fr. 5. Dig. de mand. vind. XL. 2.), kinek nevéről és jogtudományi jelentőségéről nagy elismeréssel említést tesz az ifjabb Plinius (Ep. I. 22. és VIII. 14.) — 2) Justinian császár e törvényét jeles alaposággal commentálta az újabbak közt *Spangenberg Ernő*: »Einige Bemerkungen über das Nachbarrecht« czímű értekezésében (Archiv für civilistische Praxis IX. köt. Heidelberga, 1826. 265—272. ll.)

E szabály tehát a rómaiaknál szokásos sajtipart és sajtfüstölést tárgyazza (caseus culmi fumo coloratus)[1]), mely nemesebb sajt készítésénél alkalmaztatott[2]).

b) Az, a ki mástól a sajtosboltot kibérelte (qui tabernam caseaream a Minturnensibus conduxit), ha a ház felsőbb részének lakosától eltiltatott, hogy a füstöt oda terjeszsze, a bérszerződésnek alapján a bérbeadótól kártalanítást követelhet.

c) Azon kérdésre, ha vajjon gerjeszthet-e valaki a magaében, t. i. saját tüzhelyén közönséges füstöt (fumum non gravem), vagy sem? — a válasz az, hogy ez ellen senki panaszt nem emelhet, mert erre teljes joga van (ius esse in suo ignem facere, aut sedere, aut lavare); hanem csak a »fumus gravis« ellen, milyet p. o. a fürdők melegítése a szomszédnak telkére terjeszt[3]).

Rendkivüli füstnek innen saját birtokára terjedését tehát, vagyis »immissionem gravis fumi«, mely míg szomszédjának nyereségére van, neki kárt vagy alkalmatlanságot okoz, ettől senki tűrni nem tartozik, hacsak arra különös »servitus fumi immittendi« által nem köteleztetik.

S így az »immissio gravis fumi« elvileg és gyakorlatilag szolgalmi kérdés tárgya levén, mindazon határozmányok reá alkalmazandók voltak, melyek várostelki szolgalmakra nézve a római jog szerint fennálltak.

A római jognak e szabályozását a későbbi időben is az u. n. európai közönséges jog (Jus Commune) tartotta fenn, azon módosításokkal, melyek azóta a társadalom gazdasági életének mintegy természetszerű következései voltak. Névszerint:

---

[1]) L. G. M. Columella de re rustica lib. VII. 8.

[2]) Erre vonatkoznak Martialis versei :

»Non quemcunque focum, nec fumum caseus omnem,
»Sed Velabrensem qui bibit, ille sapit.«
(Epigrammata lib. XIII. 32.)

[3]) *Schweppe Albert* ezt mint »Regel der Convenienz« ekkép reproducálja : »Dass man zuweilen in den Kreis der Rechte des Andern eingreifen, z. B. dem Nachbarn einigen Rauch zuschicken darf.« Römisches Privatrecht in seiner heutigen Anwendung II. köt. Göttinga, 1828. 55. l.

1) *Keleten* ugyanazon szabályt tartották fenn macedoniai Bazil császár Prochironja[1]), a Bazilikák[2]), s még a XIV. század·nak közepe táján Harmenopulus Konstantin Hexabiblos-a[3]),

---

[1]) »Ἐάν τις ποιήσῃ τορεψεῖον, ἐξ οὗ καπνὸς ἐκπεμπόμενος καταβλάπτῃ τοὺς ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις οἰκοῦντας, δύνανται κατὰ νόμους οἱ βλαπτόμενοι κωλύειν αὐτὸν εἰσπέμπειν τὸν καπνόν, εἰ μὴ ἄρα τι δικαιον παρεχώρησαν αὐτῷ τοῦ εἰσπέμπειν τον καπνόν. ἀλλὰ καὶ το ἀνάπαλιν, εἰ οἱ ἐν ταῖς ὑψηλοτέραις στέγαις οἰκοῦντες ὕδωρ ῥίπτουσιν ἢ κόπρον καὶ βλαπτουσι τοὺς ἐν τοῖς χθαμαλωτέροις οἰκοῦντες, κωλύονται τοῦτο ποιεῖν. ἐπὶ τοσοῖτον γὰρ ἔξεστι τινι ποιεῖν τι ἐν τοῖς ἑαυτοῦ, ἐφ' ὅσον ἕτερον μὴ καταβλάπτῃ. τὸ αὐτο καὶ περὶ βυσωδίας.« (Si quis tabernam caseariam fecerit, ex qua fumus emissus superius habitantibus incommodet; possunt, qui laeduntur, secundum leges illum prohibere, ne fumum immittat, nisi jus ei concesserint fumum immittendi. Sed et ex diverso, si superiorum contignationum inquilini aquam deiiciunt, vel stercus, et infra habitantibus nocent, hoc facere vetantur. Eatenus enim in suo quid facere licet, quatenus alius non laedatur. Idem de foetore dicendum). Prochiron tit. XXXVIII. 18.

[2]) »Χωρὶς δουλείας οὔτε ὁ κάτω δίναται καπνὸν ἐπιπέμπειν τῷ ἄνω, οἴτε ὁ ἄνω τὸ ὕδωρ ἤ τι ἄλλο τῷ κάτω. ἐπὶ τοσοῦτον ἔξεστιν ἐν τοῖς ἰδιοις τι ποιεῖν, ἐφ' ὅσον μηδὲν εἰς τὸ ἀλλότριον ἐπιπέμπειν stb. Ἔξεστι δὲ παπνὸν ἐλαφρόν, οἷον ἀπὸ ἑστίας, ποιεῖν : ὥςπερ καὶ καθέζεσθαι καὶ λούεσθαι ἐν τοῖς ἰδίοις. καὶ οὐ δύναται τυνιστᾶν δουλείαν εἰς τὸ ταῦτα γίνεσθαι ἢ μὴ γίνεσθαι. ἐπὶ δὲ τοῖ καπνοῦ τοῦ λουτροῦ δουλεία συνίσταται.« (Sine servitute nec inferior fumum immittere superiori, nec superior aquam aliudve quid inferiori potest. Hactenus in suis quid facere licet, quatenus nihil in alienum immittat stb. Licet autem, fumum levem, puta ex foco, facere : sicut et in suo sedere ac lavare. Nec servitutem constituere quis potest, ut liceat haec facere vel non facere. In balnei vero fumo servitus constituitur). Basilicorum lib. LVIII. tit. V. 8,

[3]) »Ἐάν τις ποιήσῃ τυρεψεῖον, ἐξ οὗ καπνὸς ἐκπεμπόμενος καταβλάπτει τοὺς ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις οἰκοῖντας, δύνανται κατὰ νόμους οἱ βλαπτόμενοι κωλύειν αὐτὸν εἰσπέμπειν τὸν καπνόν : εἰ μὴ ἄρα τι δίκαιον παρεχώρησεν αωτὸν τοῖ εἰσπέμπειν τὸν καπνόν. ἀλλα καὶ τὸ ἀνάπαλιν, εἰ οἱ ἐν ταῖς ὑψηλτέραις στέγαις ὕδωρ ῥίπτουσιν ἢ κόπνον καὶ βλάπτουσι τοὺς ἐν τοῖς χθαμαλωτέροις οἰκοῦντας, κωλύονται τοῖτο ποιεῖν. ἐπὶ τοσουτον γὰρ ἔξεστι ποιεῖν τι ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ, ἐφ' ὅσον ἕτερον μὴ καταβλάπτειν. τὸ αἰτὸ καὶ περὶ δυσωδίας.« (Si quis tabernam caseariam fecerit, ex qua fumus emissus superius habitantibus incommodet, possunt, qui laeduntur, secundum leges illum prohibere, ne fumum immittat; nisi servitus aliqua ei permittat fumum immittere. Sed et ex diverso, si superiorum contignationum inquilini aquam deiiciunt, vel stercus, et infra habitantibus noceant, hoc facere vetantur. Eatenus enim in suo

és az ismeretes keleti kanonista Blastares Máté barát syntagmája is [1]).

2) *Nyugaton* azonban, hol a középkorban az európai nemzetek gazdasági élete az ó-világ fejleményeihez képest nevezetes változtatást tapasztalt, a glossa már nem volt képes azon tekinteteket felfogni, melyek a római jogban a »servitus aquae immittendae« és a »servitus fumi immittendi«-nek egyforma rendezését indokolták. Mert — úgy mondta — a füstnek fősajátsága az lévén, hogy »naturaliter ascendit«, a vizre nézve azt találjuk, hogy »non sic e contra de aqua, quae recte proiicitur, at fumus naturaliter divertit«. Mindamellett magát az elvet sem a glossa, sem a későbbi jogtudomány nem vonta kétségbe; s nem érdek-nélküli azon fejtegetés, melylyel p. o. Nerio József (megh. 1622.) az erre nézve felmerült nehézségeket megczáfolta [2]). A gyakorlati életben pedig a füst kérdésének alkalmaztatására nézve több phasisra találunk, melyek a mai jogtudomány szempontjából is tanúlságosak.

3) A tűz ugyanis ez időben — a bányászaton kivül — nagyobb mérvben iparczélokra nem igen használtatván, a füst kérdésének magában véve sem tulajdoníttatott már külö-

---

quid facere licet, quatenus alius non laedatur. Idem de foetore dicendum). Constantini Harmenopuli Manuale Legum sive Hexabiblos ed. Heimbach. Lipcse, 1851. lib. II. tit. 4. 280. l.

[1]) »*Τον κτίζοντα φοῦρνον, δονανται οἱ ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις οἴκοις ὑπὸ τοῦ καπνοῦ βλαπτόμενοι κωλύειν αὐτὸν, εἰ μὴ ἄρα δίκαιον εἶχεν, ἐκεῖσε τὸν καπνὸν εἰσπέμπειν. καὶ τὸ ἀνάπαλιν οἱ ἐν ταῖς ὑψηλοτέραις στέγαις οἰκοῦντες κωλύονται ὕδωρ ῥίπτειν ἢ· κόπρον, καὶ καταβλάπτειν τοὺς ἐν τοῖς χθαμαλωτέροις οἰκουντας. ἐπὶ τοσοῦτον γαρ ἔξεστι τινι ποιεῖν τι ἐν τοῖς ἑαυτοῦ, ἐφ' ὅσον ἕτερον μὴ καταβλαπτῃ*«. (Furnum aedificantem, qui in superioribus domus partibus habitant, a fumo offensi, prohibere possunt; nisi jus habeat illic fumum intromittere. Et e contra qui in superioribus tectis habitant, aquam vel stercus praecipitare prohibentur, et illis, qui in inferioribus degunt, nocere. In propriis enim domibus tantum cuilibet facere licet, in quantum alius non offenditur). Beveregius Vilmosnál, Synodicon sive Pandectae Canonum. Oxford, 1672. II. köt. 2. r. 148.; — Rally G. A. és Potly M. Syntagma stb. VI. köt. Athen, 1859. 313. lap.

[2]) *Josephi Nerii* Juris-Consulti Analectorum libri duo, II. könyv 34. fej.; Otto Everardnál, Thesaurus Juris Romani 2. kiad. II. köt. Utrecht, 1733. 372. l.

nös önálló figyelem; s minden netalán felmerült esetben, melynek tényálladékához képest füstről volt szó, a jogi súlypont a lég birtokának és lég szabadságának elvére lett viszszavezetve; úgy azóta az lett szokássá, hogy a földbirtok fölötti légoszlop annak tartozékakép tekintetetik, s hogy ennek megtámadása és sértése úgy számíttatik be, mintha az magára a földbirtokra volna irányozva. Napjainkig találkozunk e felfogással nemcsak az angol [1]), és az ennek folytán az éjszakamerikai államokban fennálló jogban [2]); hanem az újabb co-

[1]) *Blackstone Vilmos* szerint: »Land hath in it's legal signification, an indefinite extent, upwards as well as dawnwards. *Cujus est solum, ejus est usque ad coelum,* is the maxim of the law upwards. Therefore no man may erect any building, or the like, to overhang another's land; and, dawnwards, whatever is in a direct line, between the surface of any land and the centre of the earth, belongs to the owner of the surface. So that the word »land« includes not only the face of the earth, but every thing vnder it, or over it.« (Commentaries of the Laws of England, 16. kiad. London, 1825. II. köt. 18. l.). — S ugyanazon értelmezéssel találkozunk az angol jog más kézi és tankönyveiben is p. o. *Stephen Henry John*: New Commentaries of the Laws of England I. köt. London, 1841. 158. l.; — *Gofford John*: W. Blackstone's Handbuch des Englischen Rechts im Auszuge und mit Hinzufügung der neueren Gesetze und Entscheidungen, aus dem Englischen von H. F. C. v. Colditz, I. köt. Schleswig, 1822. 251. l. stb. — Ellenben az angol feudalismus által némileg módosítva *Coke Eduárd*-nak, Littleton Tamás »On Tenures« czímű munkáját tárgyazó magyarázatában vagyis: The first part of the Institutes of the Laws of England, or a Commentary upon Littleton, I. köt. London, 1809. (Liber I. Chapt. 1. Sect. 1. 2 a.); kit a gyakorlati irányu munkák irói többnyire követnek p. o. *Burton Walter Henry*: An elementary compendium of the Law of Real Property. London, 1837. 1. l.; — *Solly Tamás*: Grundsätze des Englischen Rechts über Grundbesitz, Erbfolge und Güterrecht der Ehegatten. Berlin, 1853. 11. l.

[2]) *Smith Tamás L.* szerint: »The term »land« comprehends, in its legal signification, any ground, soil or earth, and all buildings or improvements thereon of a fixed and permanent character. This term has also an indefinite extent upward as well as downward, and includes not only the face of the earth, but every thing under it or above it.« (Elements of the Laws in force in the United States. Philadelphia, 1853. 66. l.) — És *Kent James* szerint: »Land, according to Lord Coke, includes not only the ground or soil, but every thing which is attached to the earth, whether by the course of nature, or by the hand of man; and which has an indefinite extent, upwards as well as downwards, so as to include every thing terrestrial, under it or over it.« (Commentaries of American

dificált polgári törvénykönyvekben is; névszerint a Code Napoleonban [1]), az ausztriai polgári törvénykönyvben [2]), az 1806-ki olasz törvénykönyvben [3]); az előbbi sardigniai királyságnak 1837-ki törvénykönyvében [4]); az 1824-ki Code Civil de l' État de Louisiana-ban [5]); a luzerni kantonnak 1839-ki polgári törvénykönyvében [6]) a vaudi (Wadtland) kantonnak 1819-ki polgári törvénykönyvében [7]); a zürichi kantonnak polgári törvénykönyvében [8]); az olasz királyságnak 1865-ki polgári törvénykönyvében [9]); a szász királyságnak 1865-ki

---

Law, III. köt. New-York 1828. 321. l.) — melyre nézve »the legal maxim is : Cujus est solum, ejus est usque coelum.« (*Hillard Ferencz* : The American Law of Real Property, 2. kiad. I. köt. Philadelphia, 1846. 51. l.)

1) 552. czikk : »La propriété du sol emporte la propriété du dessus et du dessous.«

2) 1797-ki nyugatgaliczíai törvénykönyv II. rész. 16. §. : »Sachen, die auf Grund und Boden in der Absicht aufgeführt werden, dass sie stets darauf bleiben sollen, als Häuser und andere Gebäude, mit dem in senkrechter Linie darüber befindlichen Luftraum, sind für unbewegliche Güter anzusehen.« — 156. §. »Jeder Grundeigenthümer kann die Wurzeln eines fremden Baumes aus seinem Boden reissen, und die über seinen Luftraum hängende Aeste abschneiden, oder sonst benützen.« — Ismételve az 1811-ki ausztriai általános polgári törvénykönyv 297. és 422. §§-aiban.

3) 552. czikk : »Chi ha la proprietà del suolo, ha pure la proprietà di ciò, che vi esiste tanto superiormente che inferiormente.«

4) 458. czikk : »Chi ha la proprietà del suolo, ha pure la proprietà di cio, che vi esiste tanto superiormente, che inferiormente.«

5) 497-ki czikk : »La propriété du sol emporte la propriété du dessus et du dessous.«

6) 241. §. »Bei einem Grundstücke erstreckt sich das Recht des Eigenthümers nicht allein auf die Oberfläche, sondern auch aufwärts auf die Luftsäule, und in umgekehrter Richtung auf die Tiefe.«

7) 352. czikk : »La propriété du sol emporte la propriété du dessus et du dessous.«

8) 551. §. »In dem Eigenthum an einer Liegenschaft liegt das Recht vollkommener und ausschliesslicher Herrschaft über dieselbe. Auch über den Luftraum oberhalb des Grundstückes, und den Boden unter demselben kann der Eigenthümer seine Herrschaft erstrecken.«

9) 440. czikk : »Chi ha la proprietà del suolo ha pur quella dello spazio sovrastante e di tutto che si trova sopra e sotto la superficie.«

polgári törvénykönyvében [1]); a schaffhauseni kantonnak 1805-ki polgári törvénykönyvében [2]); a glarusi kanton polgári törvénykönyvének a vagyoni jogra vonatkozó részében [3]); a rumäniai fejedelemségnek 1864-ki polgári törvénykönyvében [4]).

4) A földbirtoknak nagyobbszerű terjedelem szerinti alakulása és feudális intézmények szerinti parcellirozása a középkorban részint nem engedtek helyt valóságos szolgalmak keletkezésének, részint a fekvő tulajdon sajátságos megszorításaira adtak alkalmat; míg a városokban a helyhatósági viszonyok és a czéhek rendezése gyakran oly irányokat szabtak elé a szolgalmak fejlődésének, melyek sajátságos természetöknél fogva az újabb kor társadalmi reformjaival nem maradtak összhangzásban, s az európai continensen időnek folytán nagyobbrészt már elenyésztek. Az angol jogban mindazáltal, melynek alaprendszerét új reformok át nem alakították, e fejlődési iránylatokra gyakran jelenleg is találunk még; s nem érdeknélküli jelenség az, hogy az angol műipar, mely szemben a fekvő birtokkal nevezetes jogi támogatásban soha nem részesült, a leghatalmasabb eredményekkel dicsekedhetik. Azon építkezések és iparfoglalások pedig, melyek vagy lakházak szomszédságában készülvén vagy üzetvén, ezeknek nevezetes hátrányt vagy alkalmatlanságot okoznak, bűnös bántalomnak (nusance, nocumentum) tekintetnek [5]). E mel-

---

[1]) 218. §.: »Das Eigenthum erstreckt sich bei Grund und Boden auch auf den Raum über denselben, und auf das, was sich unter der Oberfläche befindet.«

[2]) 498. §. In dem Eigenthum an einer Liegenschaft liegt das Recht vollkommen und ausschliesslicher Herrschaft über dieselbe. Auch über den Luftraum oberhalb des Grundstückes, und den Boden unter demselben kann der Eigenthümer seine Herrschaft erstrecken.«

[3]) 7. §. »Das Eigenthum an einen Grundstücke erstreckt sich auch auf den Luftraum über den Boden und unter demselben.«

[4]) 489. §. »Proprietatea pământuluí cuprinde în sine proprietatea suprafeteí si a subfetei luí.«

[5]) Blackstone erről következőleg nyilatkozik: »If a man builds a house so close to mine that his roof overhangs my roof, and throws the watter of his roof upon mine, this is a nusance, for which an action will lie. Likewise to erect a house or other building so near to mine, that it obstructs my antient lights and windows, is a nusance of a similar nature stb. Also if a person keeps his hogs, or other noisome animals so

lett a szolgalmak alakulása az angol jogban kielégitő támpontokkal nem igen bír, úgy hogy az angol jogtudósok Blackstone theoriájának alapján többnyire csak három dologi szolgalomnak (real easements), t. i. két mezei (az út=way, és a víz=water course), és egy városi (a világosság=light) szolgalomnak adnak helyet[1]); hogy azonban vannak olyanok is, kik ezeket csak a fekvő tulajdon törvényi megszorításainak, és nem valóságos szolgalmaknak akarják elismerni[2]). Éjszak-

near the house of another, that the stench of them incommodes him and makes the air unwholesome, this is an injurious nusance, as it tends to deprive him of the use and benefit of his house. A like injury is, if one's neighbour sets up and exercises any offensive trade; as a tanner's, a tallow-chandler's, or the like; for though these are lawful and necessary trades, yet they should be exercised in remote places; for the rule is: »*Sic utere tuo, ut alienum non laedas.*« So that the nusances which affect a man's dwelling may be reduced to these three: 1) Overhanging it; which is also a species of trespass, for: »*Cujus est solum, ejus est usque in coelum.*« 2) Stepping antient lights; and 3) Corrupting the air with noisome smells; for light and air are two indispensable requisites to every dwelling« stb. (Commentaries on the Laws of England 16. kiad. III. köt. 215. l.). — Ezt Blackstonének Gifford-féle kivonata után Colditz ekkép reproducálja német fordításban: »Wenn Jemand ein Gebäude so nahe an meinem Hause aufführt, dass das Dach desselben über das meinige hervorragt, so ist dies eine Belästigung, wofür eine Klage zusteht; so wie in dem Falle, wenn er meine vorhandenen Lichtöffnungen und Fenster verbaut. Oder wenn Jemand seine Schweine oder andere Thiere, die einen üblen Geruch verbreiten, so nahe bei dem Hause eines Andern hat, dass der Gestank davon diesen belästigt, oder die Luft verpestet, so ist dieses eine Belästigung, die ihn des Gebrauchs und Genusses seines Hauses beraubt. Gleichfalls gehört dahin die Anlegung und Treibung eines dem Nachbarn beschwerlichen Gewerbes, wie einer Lohgerberei, Lichtzieherei oder dergleichen. Denn obgleich dieses erlaubte und nothwendige Gewerbe sind, so sind sie doch in abgelegenen Gegenden auszuüben nach der Regel: »Sic utere tuo, ut alienum non laedas.« (Id. munka II. köt. 115. l.). Csaknem szóról szóra reproducálják ugyanazt az angol jognak más kézikönyvei is, lásd p. o. Stephen Henry John, New Comentaries on the Laws of England III. köt. 499. l.

[1]) »Zu den Realservituten zählen hauptsächlich die Privatwege und Wasser als servitutes praediorum rusdicorum, und die Lichtrechte als servitus praediorum urbanorum.« Gundermann József Ignácz, Englisches Privatrecht, I. köt. Tübinga, 1864. 185. l. — V. ö. Blackstone Commentaries stb. II. köt. 20. sk. ll.; — és a Giffordféle kivonat német fordítását I. köt. 251. sk. ll.

[2]) P. o. *Stephen*, New Commentaries on the Laws of England II.

Amerikában az ottani jogélet szabadabb fejlődésének folytán, főleg a városokban, a szolgalmakról is határozottabb nézetekre találunk [1]).

5) Minthogy azelőtt tüzelésre csak fa használtatott, melyet akkor az erdők nagy bőségben nyujtottak, az innen terjedt füstnek is nemcsak nem volt azon káros hatása, mint a kőszén-füstnek; sőt a házi gazdaság különféle czéljaira (p. o. sódarok, hús vagy halak füstölésére) haszonnal alkalmazták is. S ennek következtében a »servitus fumi immittendi« is kétféle értelemben lett magyarázva; úgy hogy oly szolgalmat is értettek alatta, melynek tárgyát a füstnek valamely szomszéd kéményébe való vezetése képezi [2]). Ez ertelmezést követi az ausztriai polgári törvénykönyv 487. §-a is.

Mindezek azonban formaszerű metamorphosist tapasztaltak, midőn vagy 150 esztendővel ezelőtt az európai gyáripar nagyobb dimensiók szerint fejlődni kezdett; s főkép mióta a tüzzel dolgozó gyárakban már nem fát, hanem kőszenet, vagy más silányabb fűtőanyagokat használnak tüzelő szerül. S ez azon pont, hol napjainkban a fekvő tulajdon és az azt tárgyazó közönséges épitkezési jog az iparjoggal könnyen

köt. 3. sk. és 42. ll.; — Burton, An Elementary Compendium of the Law of Real Property 386. sk. ll.

[1]) *Kent James* e tekintetben kiemeli, hogy »in cities where the population is dense, and the buildings compact, a great variety of urban services grow out of the relation of vicinage« stb.; — hozzá adván még, hogy »these servitudes or easements must be created by the owner, and on tenant in common cannot establish them upon the common property without the consent of his co-tenant.« Commentaries on American Law III. köt. 351. l. — V. ö. *Hiliard*, The American Law on Real Property, 36. 156. st. ll.

[2]) Erre először a múlt századi Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis-ban találunk. Maga e törvény ugyan a »servitus fumi immittendi«-t csak a római jognak értelmében ismeri, azt ekkép értelmezvén, »Dass der Nachbar schuldig ist, den ausserordentlichen Rauch zu gestatten« (II. rész. 8. fej. 10. §). De a hivatalos »Anmerkungen über den Codicem Maximilianeum Civilem« (II. köt. München 1761. 1334. l.) ekkép nyilatkozik: »Servitus fumi immittendi kann zweierlei sein, da ich nämlich den Rauch zu meinen Nachbar hinüber lassen mag, oder muss. Keines von beeden kann ohne Servitus auf ein oder anderer Seit geschehen. Das letztere fügt sich zuweilen in casu, da meinem Nachbar der Räucherung halber daran liegt, viel Rauch zu haben« stb.

látszólagos összeütközésbe jöhet. Mert valamint egykor tekintélyesebb városokban a rendszerint nagyobb számú templomok tornyai a lakosok ajtatosságáról tettek bizonyságot; úgy napjainkban gyakran a gyárvárosokban a gyáraknak számos torony-magasságú kéményei hirdetik azon iparszellemet, mely azok anyagi jólétét emelni igyekszik; s így könnyen történhetik, hogy a — főkép vízzel vagy tűzzel dolgozó — ilyen iparvállalatok, és a közönséges lakházak birtokosai közt egyenetlenségek támadnak, melyek az ellentétes összeütközés említett látszatát nyújtják. Magában világos, hogy ilyen conjuncturák a szolgalmi jog szempontjából nagy fontossággal bírnak.

Valóságos összeütközés az építkezési és az iparjog közt egyébiránt ez úton csak akkor keletkezhetik, ha a törvények, illetőleg a zsinórmértékül szolgáló szabályok, vagy hiányosak, vagy nem kellő eszélylyel és méltánylattal alkalmaztatnak. Az újabb európai építkezési és ipartörvények e tekintetben egymást kölcsönösen kiegészítik. Nagyobbszerű iparvállalatoknál, melyek körülbelől 100 vagy több lóerejű gőzgéppel, vagy nagyobb vizmennyiséggel dolgoznak, a toronymagasságú kémények a füstöt oly magasra viszik, s a vizvezetést közvetítő csatornák a közeli házakat olyannyira óvják meg nemcsak minden veszélytől, de minden alkalmatlanságtól is, hogy ez iránt alapos panaszokra csak ritkán nyilik alkalom. Nehézségek többnyire csak kisebbszerű vállalatoknál szoktak keletkezni, melyek 3—10 lóerejű gőzgéppel dolgoznak, vagy tökéletlen vízvezetéseket használnak; főkép ha ezek oly praetensiókkal lépnek fel, és a hatóságoknak oly támogatását veszik igénybe, melyet a törvény tulajdonképen nagyobb iparvállalatok számára határozott; s ha netalán találnak oly iparhatóságot, mely részükre mások kárával engedélyeket decretál, melyek valóságos birtokháborítást foglalnak magukban. Azt ugyanis mindenki könnyen átláthatja, hogy p. o. kisebbszerű, kőszenet használó, nyilt gőzgépek oly magas kéménynyel el nem láthatók, hogy — főkép ha az üzleti telep lakházak közt készült — azok az alacsonyabb, közvetlenül az emberek életszükségletére való légkört meg ne rontsák, és a környéket szénporral akkép el ne hintsék, mikép azt tisztán tartani lehetetlen; — hogy tehát ilyen kőszénnel gerjesztett

füstöt, habár az kisebb mennyiségben is terjed, minőségileg annál kevesbbé lehet közönséges füstnek tekinteni, mert a családi élet háztartási szükségleteinek dimensióin túl hat. Az a nézet pedig, hogy ilynemű kisebbszerű gőzgépek csupán csekély és figyelembe nem veendő alkalmatlanságot okoznak, nem egyéb csalódásnál. Mert a tapasztalás azt bizonyítja, hogy az extensive csekélyebb hatás az intensive erősebb használás által ellensúlyoztathatik; hogy tehát a folytonosan dolgozó kisebb gőzgépek mennyiségileg is mindig nagyobb alkalmatlanságot, és nem ritkán nagyobb kárt is okoznak, mint a nagy gőzgépek. S ez okoknál fogva méltatják nemcsak az újabb építkezési, de az ipartörvények is a szomszédoknak, ilynemű kisebbszerű, kőszénfüstöt terjesztő gőzgépek ellen intézett reclamatióit, ha szolgalmi viszonyban nem állnak.

S itt különösen ki kell emelnem, hogy főleg három ipartörvény bír napjainkban nagyobb tekintélylyel: a francziaországi 1810. október 15-ki általános ipartörvény, (decret) mely az iparszabadságnak alapján először maradandólag szervezte az u. n. ipartelepeket (établissemens), s azóta számos póttörvénynyel toldatott meg; az ausztriai 1859. deczember 20-ki ipartörvény (Gewerbeordnung), és az éjszak-német szövetségnek 1869. június 21-ki ipartörvénye (az utóbbi Bajorországban, Würtembergiában, Badenban, déli Hassiában és Alzatia-Lotharingiában is életbe léptetve).

A ki e törvényeket mélyebb tanulmányozás tárgyává teszi, meggyőződik arról, hogy azoknak alapján iparjogosítvány, mely a szomszédoknak — ha az iránt kellő módon felszólaltak — kárt, sőt csak nevezetes hátrányt, veszélyt vagy alkalmatlanságot okozhatna (az ausztriai törvénynek 35. §-a általán véve csak az érdeklett felek »Einwendung«-járól, a németnek 18. §-a pedig ez »Einwendung«-okat akkép határozza meg közelebb »ob die Anlage erhebliche Gefahren, Nachtheile oder Belästigungen herbeiführen könne«), meg nem adathatik. Az ekkép jelzett kifogásoktól, melyek a tényleges birtokállapot sérthetlen megmaradását tárgyazzák, különböznek a magánjogi ellenmondások (az ausztriai törvény 36. §-a szerint »Einsprüche welche privatrechtlicher Natur sind,« a német törvény 19. §-a szerint »Einwendungen welche auf besonderen

privatrechtlichen Titeln beruhen«), melyek tehát nem a tényleges birtokállapot, hanem különös jogosítványok alapján történtek; s ezek törvénykezési úton elintézendők, de az iparengedélynek megadását meg nem akadályoztatják.

Különben Blunschli tanár úrnak aggályai is figyelembevételt érdemelnek. »In unserer Zeit — mond ő — hat die Errichtung von Maschinen, Fabriken, Eisenbahnen etc., deren Betrieb auf Gesundheit und Sicherheit der Bewohner benachbarter Grundstücke, oder auf das Wachsthum der Pflanzen in mannigfacher Weise nachtheilig einwirkt, und oft bis zu grosse Entfernung schädliche Einflüsse verbreitet, eine ganze Reihe von neuen Streitfragen auf dem Gebiet des Nachbarrechts ins Leben gerufen, für deren Beantwortung man sich vergeblich in dem Corpus Juris umsieht, ebenso wenig reicht die polizeiliche — voraus die gesundheitspolizeiliche — Vorsorge und Abhülfe in allen Fällen aus. Da das Privatrecht voraus darauf Bedacht zu nehmen hat, dass die Menschen friedlich und frei neben einander bestehen und leben können; und weil sowohl der ruhige Wohnsitz der Eigenthümer, als der nothwendige Betrieb der heutigen Industrie- und Verkehrsanstalten zu den Grundbedingungen dieses Nebeneinanderseins gehört; so bedarf es des Ausgleichs der wiederstreitenden Interessen«[1]).

Én részemről már fennebb mondtam, hogy — legalább a mi a füst kérdését illeti — itt valóságos összeütközést az épitkezési és iparjog közt nem találok. Csak kellő ovatossággal, körültekintéssel és méltánylattal kell mindkét részen föllépni. A közönséges füst ugyanis, mely a társadalmi élet fennállásának mellőzhetlen postulatuma, itt semmikép kérdésben nem állhat. De a rendkivüli füst is, a »fumus gravis«, ha iparczélokra gőzgépek által gerjesztetik, kétféle szempont alá esik, melyeknek egyike sem okoz aggályt. Vagy t. i. torony-magasságú kémények alkalmaztatnak, melyek a füstöt oly magasra viszik, hogy sem közvetlenül az emberek és állatok életére és egészségére nézve nem ártalmas, sem a szomszédok birtok állapotát nem sértheti, mely ilyen torony-magasságig nem ter-

[1]) Deutsches Privatrecht, 2-ik kiadás. München, 1864. 262. l.

jed, s ez oknál fogva a magánjog szempontjából kifogás alá nem jöhet. Vagy kisebbszerű gőzgép alkalmaztatik, mely magában véve, ha az emberek lakházaitól bizonyos távolságban a szabadban elhelyeztetik, szintén alapos panaszra alkalmat nem adhat.

Aggodalomnak tehát csak akkor lehetne indoka, ha valamely ipartelep, mely kőszénnel vagy talán még silányabb tűzelő anyaggal dolgozó kisebbszerű gőzgépet használ, az emberek lakházai közt, vagy azoknak közvetlen szomszédságában olyformán felállíttatnék, hogy a gőzgép valamely háznak falával közeli érintkezésben lévén, ha megindittatik, azt sérti; vagy füstjével és szénporával a szomszéd házak fölötti légoszlopot sűrűen elárasztván, ez által kárt és alkalmatlanságot okoz. S ez olyan eset, melyre vonatkozólag az újabb kor törvényeiben számos tiltó határozatokra találunk.

Névszerint az angol törvényhozás határozottan tiltja, hogy lakházak közelében ily kárt vagy alkalmatlanságot okozó gyáraknak ipartelepjei felállíttassanak, különösen pedig, hogy gőzgépek alkalmaztassanak [1]). Hasonló intézkedést tartalmaz a franczia törvénykönyv is [2]), mely e tekintetben a régi párisi contume-k 188—191. czímeit vette alapúl, s vonatkozólag az 1810-ki ipartörvényre, az államtanács 1813. ápril 3-ki végzése, az 1815. január 14-ki és 1825. február 9-ki királyi ordonance-k és számos más későbbi törvény és főtörvényszéki döntvény (u. n. jurisprudence) által több irányban részletes

---

[1]) »Dans le cas où quelque fait particulier viendrait mettre en danger la vie des voisins, comme, par exemple, de fair provision d'une grande quantité de poudre auprès d'un édifice ; ou bien encore, d'employer *une machine à vapeur*, comme imprimeur, de manière à produire une vibration dans l' appartement (le duc de Northumberland c. Clowes, et Watton c. Clemart), c' est là un fait de nuisance«. Laya Sándor, Droit Anglais II. köt. Páris, 1850. 201. l.

[2]) »Celui qui fait creuser un puits ou une fosse d' aisance près d' un mur mitoyen ou non ; celui qui veut y construire cheminée ou âtre, forge, ou fourneau ; y adosser une étable ; ou établir contre ce mur un magazin du sel ou amas de matières corrosives : est obligé à laisser la distance prescrite par les règlements et usages particuliers sur ces objets, ou à faire les ouvrages prescrits par les mêmes règlements et usages, pour éviter de nuire au voisin.« Code Napoleon 674. czikk.

kifejtést nyert [1]). A Code Napoleon kihirdetésének idején (1807.) még érvényben volt helybeli szabályozások különben is azóta már elavultak, és az ujonnan használt kőszéntüzelés a gépekben és kemenczékben összhangzólag a törvénykönyv határozatával, a departamentalis Elöljáróságtól okszerű módon szabályoztatik. S a többi európai törvényék is ezirànti intézkedéseikben csaknem ugyanazon zsinórmértéket követik. Ezek névszerint az olasz királyságnak 1865-ki [2]), az előbbi sardigniai királyságnak 1837-ki [3]), a vaudi kantonnak

[1]) Zachariae Károly Salamon »Handbuch des französischen Civilrechts« czímű munkájában, mely francziára is fordittatott, és Francziaországban jelenleg is még nagy tiszteletben tartatik, a Code Napoleon említett czikkére nézve következőleg nyilatkozik : »Es liegt der Verfügung dieses Artikels das allgemeine Princip zum Grunde, dass Niemand auf seinem Grundstücke eine für das angrenzende Grundstück gefährliche oder nachtheilige Anlage machen darf. Es sind also die in dem Artikel enthaltenen Fälle nur als Beispiele zu betrachten, so dass der Richter die Entscheidung des Artikels oder jenen Grundsatz auch in allen ähnlichen Fällen in Anwendung zu bringen hat. Da jedoch die im Artikel entschiedenen Fälle nur so weit gehen, dass Niemand durch die Anlagen oder Einrichtungen, die er auf seinem Grundstücke bewerkstelliget, dem Nachbar einen positiven Schaden zufügen soll, so darf der Richter dem Art. 674. nicht die Ausdehnung geben, dass er einem Grundeigenthümer auch solche Anlagen oder Einrichtungen zu machen untersagte, welche dem Nachbar blos einen Vortheil entziehen, den er nach der bisherigen Lage der Dinge von seinem Grundstücke zog.« 4-ik kiad. II. köt. Heidelberga, 1837. 44. l.

[2]) 574. czikk : »Chi vuole fabbricare contro un muro comune o divisorio, ancorchè proprio, camini, forni, fucine, stalle, magazzini di sale o di materie atte a dannegiarlo, ovvero stabilire in vicinanza dela proprieta altrui macchine messe in moto dal vapore o d' altri manufatti, per cui siavi pericolo d' incendio, o di esalazione nocive, deve eseguire le opere e mantenere le distanze, che secondo i casi siano stabilite dai regolamenti, e, in loro mancanza, dal autorità giudiziaria, affine di evitare ogni danno al vicino«.

[3]) 598. czikk : »Chi vorrà costruire cammini, forni, fucine, stalle, magazzini di sale o di altre materie corrosive, contro un muro comune, o divisorio anchorchè proprio, ovvero stabilire in vicinanza della proprietà altrui opificii messi in moto dal vapore, od altri per cui siavi pericolo d' incendio o di scoppio grave, o di esalazioni nocive, dovrà eseguire le opere e mantenere le distanze che secondo i casi fossero prescritte dai regolamenti vigenti, e in difetto stabilite a giudizio di periti, affine di evitare ogni danno al vicino«.

1819-ki [1]), a louisianiai éjszak-amerikai szövetséges államnak [2]), a szász királyságnak 1865-ki [3]), a luzerni[4]), zürichi[5])

---

[1]) 463. czikk : »Nul ne peut construire une forge ou un four contre un mur mitoyen ou non, qu' à la distance de trois pieds, à moins qu' il ne fasse du côte de son fonds un mur ou contre-mur suffisant pour empêcher que ces ouvrages ne nuisent au voisin«.

[2]) 688. czikk : »Celui qui fait creuser un puits, ou une fosse d' aisance près d' un mur mitoyen ou non, celui qui veut y construire cheminée ou âtre, forge, four ou fourneau, y adosser une étable, ou établir contre ce mur un magasin de sel ou amas de matières corrosives, est oblige à laisser la distance, et à faire les ouvrages prescrits par les règlemens de police à cet égard, pour éviter de nuir à son voison« 689. cz. »Celui qui veut faire une cheminée ou âtre contre un mur mitoyen, doit faire un contre-mur de briques ou autre chose suffisante, de demi pied d' épaisseur.« 690. cz. »Celui qui veut faire un four, une forge ou un fourneau, contre le mur mitoyen, doit laisser un demi pied de vide et intervalle contre ce mur, et celui de son four, forge ou fourneau, et ce dernier mur doit être d' un pied d' épaisser«.

[3]) A törvénykönyv 1851-ki javaslatának 388. §-a szerint csak : »Darf Niemand auf seinem Grundstücke Vorrichtungen anbringen, durch welche dem Nachbargrundstücke zu dessen Nachtheile Dampf, Dunst, Rauch oder Russ zugeführt wird. Ueber gewerkliche Anlagen bestimmen die politischen Gesetze und Verordnungen«. — Az 1865. törvény 358. és 359. §§-ai szerint pedig : »Dem Eigenthümer ist, sofern nicht besondere Gesetze aus Rücksichten auf das allgemeine Beste bestimmen, nicht erlaubt, auf seinem Grundstücke Vorrichtungen anzubringen, durch welche dem benachbarten Grundstücken zu dessen Nachtheile Dampf, Dunst, Rauch, Russ, Kalk- und Kohlenstaub in ungewöhnlicher Weise zugeführt wird. Viehställe, Düngergruben, heimliche Gemächer, Feuerheerde, Rauchfänge, Badeöfen, Röhrkasten, zur Ableitung des Wassers dienende Rinnen und Gräben, und ähnliche Anlagen dürfen nur in solcher Entfernung von des Nachbars Grenze, oder unter solchen Vorkehrungen angelegt werden, dass sie dem Grundstücke des Nachbars keinen Schaden bringen, insbesondere auf Gebäude, Grenzmauern und Brunnen keinen nachtheiligen Einfluss äussern.

[4]) 309. §. »An eine Mauer, welche dem Nachbar ausschliesslich gehört, darf ein Feuerherd, oder ein Schornstein (Rauchfang) nicht angelehnt werden«. 312. §. Feueressen, Schmelz- und Backöfen sollen zur Sicherheit des Nachbars von der Scheidemauer, diese mag gemeinschaftlich sein oder nicht, durch einen freien Zwischenraum von drei Fuss, oder durch ein hinreichend starke Gegenmauer getrennt sein«.

[5]) 606. §. »Wenn der Eigenthümer eines Gebäudes durch die Errichtung von Kaminen, Feuerherden, Oefen u. dgl. in dem nachbarlichen Gebäude gefährdet wird, und nicht schon auf polizeilichen Wege die

és schaffhauseni [1]) kantonoknak, s úgy szintén a rumäniai fejedelemség 1864-ki polgári törvénykönyvei [2]). S ugyanazon szabályt tartalmazza a bajor polgári törvénykönyvnek 1860-ki javaslata is [3]). Sőt még azon törvények is, melyek a fekvőségek tulajdonosainak a birtokuk fölötti légoszlopra való jogát határozottan ki nem mondják, lakházaiknak falait mégis a szomszéd házak tüzelő helyiségeinek ártalmas befolyása ellen biztosítják. Ilyenek az orosz birodalom [4]), a

Abwendung der Gefahr erlangt, so ist er berechtigt, sein bedrohtes Privatrecht auf gerichtlichem Wege zu schützen«. 607. §. »Back-, Brenn- oder Schmelzöfen und Feueressen dürfen an einer gemeinsamen oder dem Nachbarn zugehörigen Scheidewand ohne dessen Zustimmung nicht angelegt werden«. 608. §. »Die Anlegung von Schornsteinen und Kaminen ist an die vorgenannte Beschränkung nicht gebunden«.

[1]) 559. §. »Wenn der Eigenthümer« stb. 560. §. »Back-, Brenn- oder Schmelzöfen« stb. Szóról szóra mint a zürichi törvénykönyv 606—608. §§-ai.

[2]) 610. §. Celŭ ce face unŭ putu saŭ o privată lângă unŭ zidŭ fie comunŭ saŭ nu; celŭ ce vrea să clădéscă unŭ căminŭ saŭ vatră, o ferăriă, unŭ coptorŭ saŭ sobă, să'i alăture unŭ ocolŭ de vite; saŭ celŭ ce vrea să pue lângă zidŭ unŭ magazin de sare, saŭ grămedĭ de materiĭ corosive: e indatoratŭ să lase depărtarea prescrisă de reglemente si obiceiurile particularie asupra unorŭ asemenea obiecte, saŭ să facă lucrările prescrise de aceleasi legi si reglemente spre a nu aduce vătĕmare vecinuluĭ. (Csaknem szószerinti fordítása a Code Napoleon 674. czikkének).

[3]) A dologi jog 193. czikke: »Der Grundeigenthümer ist ohne besondere Ermächtigung der Betheiligten nicht befugt, auf seinem Grundstücke Vorrichtungen zu haben, oder Etwas vorzunehmen, wodurch dem benachbarten Grundstücke in einer für dieses oder dessen Bewohner nachtheiligen, belästigenden oder gefährdenden Weise Dampf, Dunst, Rauch, Russ, Feuerfunken, Kalk- oder Kohlenstaub und dergleichen zugeführt werden«.

[4]) Az orosz polgári törvénykönyv (Szvod X. köt. 1. rész) 424. czikke szerint: »Po pravu polnoij szobsztvennosti na zemlju, vladjelecz eja imjeet pravo na vszje proizvedenija na poverchnosti eja, na vsze, cto zakljucsaetszja v njedrach eja, na vodji, v predjelach eja nachodjascsijaszja, i szlobom na vszje eja prinadlezsnosti«. (A földet tárgyazó teljes tulajdonjog tulajdoni jogosítványt ád mindenre, mi annak felszinén terem; mindenre mi annak felszine alatt foglaltatik; az annak határai közt lévő vizekre, szóval mindenre, a mi avval összefügg); — a mit a 425. czikk névszerint gymölcsekre (plodji), jövedelmekre (dochodji), járulékokra (pribijli), növedékekre (prirascsenija), javadalmakra (bijgodij) és mindenre még megmagyaráz mit a tulajdonos munkája és ipara

két Sicilia előbbi királysága 1819-ki [1]), a parmai herczegség 1820-ki [2]), s a tessinoi kanton [3]) polgári törvénykönyvei és Külső-Appenzel (Appenzel ausser Rhoden) 1837-ki törvénye[4]).

Ezekhez képest — lehet mondani — valamennyi európai törvényhozások a lakházak tulajdonosait biztosítják az ellen, hogy a szomszédok gőzgépek helytelen alkalmaztatása által azoknak falain kárt ne okozzanak. De a füst általi károsítás és háborgatás sem lehet komoly jogi aggodalomnak tárgya. Mert vagy fennáll a szomszéd házak közt a »servitus fumi immittendi«, vagy nem. Ha szolgalomnak van helye, panaszra nem lehet ok, mivel ez esetben a szomszéd a kérdéses füstöt tűrni tartozik. Ha pedig szolgalomnak nincs he-

---

előállít. Ehhez képest már Michailovics Alexius czár 1649-ki törvénykönyvének (ulozsenie) X. fejezete 278. czikke szerint: »Pecsi i povarni na dvorje v stjenje szoszjeda szvoego nikomu ne djelati« (Senki szomszédjának udvarához vagy lakházához közel kemenczét és tűzhelyet ne állítson); — a fenn idézett új polgári törvénykönyv 445. czikke szerint pedig: »Chozjain doma mozset trebovat: 1) cstobji szoszjed ne prisztroival povarni i pecsi k sztjenje ego doma« stb. (A ház tulajdonosa azt követelheti: 1) hogy a szomszéd az ő házának falához közel tüzhelyet és kemenczét ne állítson).

[1]) 595. czikk: »Quegli che fa scavare un pozzo o una laterina presso un muro, sia o non sia comune, e quegli che vuole construirvi camino o focolare, fucina, forno o fornello, o appogiarvi una stalla, o formare al dorso di questo muro un magazzino di sale, o un ammasso di materie corrosive, ha l' obbligo di lasciarvi la distanza prescritta da' regolamenti o dagli usi particolari, e di far le opere prescritte da medesimi regolamenti ed usi, per non apportar danno al vicino«.

[2]) 525. czikk: »Chi fa scavare un pozzo o una latrina« stb. mint a siciliai törvénykönyv.

[3]) 245. czikk: »Nessuno presso un muro comune o di altrui proprietà, puo escavare pozzo, nè costruire latrina, fucina, forno, fornello, o riporre concime od altre materie fetenti o corrosive, se non nella distanza di braccia sei, e mediante un contro muro in calce, che impedisca ogni danno al vicino«.

[4]) 8. czikk: »Für neue Gebäude, in welchen besonders feuergefährliche oder solche Gewerbe betrieben werden wollen, die anhaltend einen sehr üblen Geruch verbreiten, hat die Ortsbehörde nach Umständen ihre Entfernung von anderen Wohnungen zu bestimmen. Ueber Einrichtung solcher Gewerbe in schon bestehenden Gebäuden hat ebenfalls die Vorsteherschaft zu entscheiden«. Gesetz über Liegenschaften vom 30. April 1837.

lye, mai fejlett állásához képest, a technikának van módjában kiváltképen kis gőzgépeknél, a bajon az által segíteni, hogy oly apparatust alkalmaztat, mely azoknak füstjét olyannyira megemészti, hogy külsőleg alkalmatlanságot nem okoz. A ki Londonban, Párizsban, avvagy más előkelőbb angol, franczia vagy belgiumi városokban megfordúlt, ily nemű füstemésztő gőzgépeknek üdvös hatását tapasztalhatta; sőt sok német városban, s úgy szintén Bécsben is, azok már használatban kezdenek lenni. Ha tehát ilyen kisebbszerű gőzgéppel dolgozó gyár köteleztetik arra, hogy ne nyilt, hanem füstemésztő gőzgépet használjon, a szomszédoknak nem lesz többé okuk, jogtalanúl háborgató füst iránt panaszkodni. S e tekintetben szabadjon például névszerint az angol törvényhozásra hivatkoznom, mely 1854. augustushó 1-jétől kezdve Londonban más mint füstemésztő gőzgépeknek használását szigorúan megtiltotta [1]).

III.

Ezek után tehát a szükséges tájékozottságot megnyervén, mely szerint a »servitus fumi immittendi«-nek jelentőségét hazai jogrendszerünkben is meghatározhatjuk; — e tekintetben jogunk és jogéletünk fejléséből a következő iránylatokat emelem ki:

1) *A fekvő tulajdon és ezen tulajdon területe fölötti légoszlop közti jogi viszonyt* illetőleg, nevezetes jelenség előbbi jogunkban az volt, hogy a tulajdon a fekvő birtokra nézve inkább külső jelentősége, mint belső lényeges momentumai szerint nyert jogi szabályozást. A nemesi birtok, az u. n. »jus possessionarium«, mely törvényeinknek legkedveltebb tárgya volt, a társadalmi, sőt politikai és közjogi felfogás szerint a legfényesebb alakban és leghatályosabb kitűntetések szinében a hazai vagyoni jog legelőkelőbb alkateleméuek tekintetett. Mindamellett Werbőczi Hármaskönyve nem fejti ki részlete-

[1]) »An act to abate the nuisance arising from the Smoke of Furnaces in the Metropolis and from Steam Vessels above London Bridge. 20. August 1853.« L. The Law Journal reports for the year 1853. XXXI. kötet. London, 1835. 390. l.

sen az abban foglalt lényeges jogosítványokat; s egészben véve abban állapodik meg, hogy számos tartozékainak hosszú sorozatát közli [1]), s hogy egy általános elv formájában azt mondja ki, mikép személyében és vagyonában rendes hatalmánál fogva még maga a király sem háborgathatja a nemes embert [2]). A nemesi javakat tárgyazó királyi adománylevelek sem tartalmaznak ennél egyebet; törvényeink és törvénykezési okmányaink pedig csak alkalmilag tesznek említést arról, hogy a nemesi tulajdonban foglalt egyes jogosítványok mi módon nyerjenek külső kifejezést [3]). S a fekvő tulajdonnak más nemeiről a Hármaskönyv és a törvények még annyit sem mondanak. Noha tehát ezek szerint is kétségtelen, hogy a nemesi vagy bármi másféle fekvőségeknek tulajdonosa egyszersmind a birtoka fölötti légoszlopnak is ura; ez elv azért határozott formulázást még sem tapasztalt, s legfeljebb egyes viszonyokra nézve nyert egyoldalu és tökéletlen kifejezést [4]). Arra vonatkozó indirect határozmányokat csak újabb időben találunk itt-ott a törvényekben; midőn p. o. a vadászati viszonyok a levegőben találtató madarakra nézve is szabályoztatnak [5]); vagy a fekvőség fölötti levegő, rontó befolyásoktól megóvatik [6]). Jogrendszerünk tehát ezek alapján, s a dolog természetét követve irányadásúl körülbelül egy torony magasságáig tekinti a birtok fölötti légoszlopot annak lénye-

---

[1]) Hk. I. R. 24. cz. 1. és 8. §§.

[2]) »Nobiles totius Regni stb. ipse Princeps noster neminem eorum praeter viam juris in persona vel rebus suis, ordinaria authoritate, impedire potest«. Hk. I. R. 9. cz. 4. §.

[3]) E tekintetben a kir. Curia döntvényei sem emelkedtek magasabb álláspontra. Lásd Értekezésemet: Visszapillantás az előbbi M. k. Curiának 1724—1769-ki müködésére. Budapest, 1875. 67. sk. ll.

[4]) P. o. Buda város 1421-ki jogkönyvének 401. szakában: »Ész mag nymant seyner pawm este vber seynesz nachparn czawn, reyen ader stete lassen hangen. Was obstis hyn wider fellet, das ist seynes nachparn, ap er das nemen wil; sust, wil er des nicht nemen, er twinget yn mit rechte dy este ap czw schlaenn«. Michnai Endre és Lichner Pál, Buda városának törvénykönyve 1244—1421-ből. Pozsonyban, 1845. 203. l.

[5]) 1729: 22. 1802: 24. 1872: 6. tcz.

[6]) 1840: 9. tcz. 42. §.

ges tartozékáúl; azaz azon magasságig, mely az emberek társadalmi élete kifejtésének fölfelé képezi határát [1]).

Mellékesen említem, hogy hazánk azon részeiben, hol az ausztriai polgári törvénykönyv kötelező erővel bír, e viszony határozott elv által van szabályozva [2]).

2) A tulajdonosnak a fekvő birtoka fölötti légoszlopot tárgyazó uralmát csak akkor fogjuk kellőleg méltatni; ha azon nagy jelentőséget veszszük szemügyre, melylyel az emberek élete, s a társadalmi és gazdasági lét minden viszonyára a tiszta és egészséges levegő befolyása bír. Ma, a természeti és társadalmi tudományok virágzó korában, ezt bizonyítani szükségtelen. Mióta azonban e tudományok főnotabilitásai tisztában vannak aziránt, hogy azon empiricus ideoda kapkodás, melyet az előtt közegészségi gondoskodásnak neveztek, itt czéljának már semmikép meg nem felel: s hogy általán véve és mindenoldalú felfogás szerint azon tényezőket kell szemmel tartani, melyek az emberiség hygienicus és biologicus érdekeit fentartják és emelik, s erélyes határozottsággal mindazt mellőzni, a mi ártalmas: a közegészségi rendezésnek már nagyobbszerű feladata, de nemesebb rendeltetése is van. Névszerint a víz és levegő, az emberi élet és egészség ezen két hatalmas fentartójának, lehetőleges tisztántartása, a társadalmi létnek egyik legfőbb postulatuma; melyre különös gondot fordítani a közigazgatásnak nem kevesbbé mint a jogredezésnek legfontosabb teendői közé tartozik; úgy hogy a földbirtok szervezésében a törvényhozás is annak föltételeit folyton folyva szem előtt tartani van hivatva.

Nem lévén itt feladatom azon intézkedésekről tüzetesen szólni, melyek a közegészségi ügyre nézve nálunk ez irányban fennállnak; elég legyen röviden arra figyelmeztetnem, hogy a nagy légtenger sehol az állam-törvényhozás tárgyát

---

[1]) A zürichi polgári törvénykönyv 551. §-ának jegyzete humoristicus formában azt mondja: »Der Luftraum über den Boden wird in der Regel zu dem Grundeigenthume gerechnet; versteht sich nur so weit, als dem Menschen darüber Herrschaft möglich ist. Wenn ein Luftschiffer hoch über fremden Gütern hin treibt, so verletzt er kein Eigenthumsrecht«.

[2]) Az ausztriai polgári törvénykönyv 297. §-a által.

nem képezi, hogy azonban azon légkör, mely közvetlenűl a földnek felületét veszi körűl, azon magasságig, mely fölfelé az emberek társadalmi élete kifejtésének képezi határát, mindenütt a fennálló jogrendezés egészéhez számítandó. Az is világos, hogy ezen légkörnek bármi ártalmas és egészségtelen befolyások, rendkivüli füst, alkalmatlan bűz stb. ellenében tisztántartása, nemcsak a közjó, hanem a magánjogok szempontjából is egyaránt fontos. S ez valamint egyrészről hazai törvényeink és néhány helyhatóságaink intézkedéseinek e czélra irányzott egyes határozatait indokolja, p. o. mikor az 1840 : 9. tcz. a kender és len áztatását mindenütt az országban csak bizonyos, e czélra kijelölendő helyekre szorítja; mikor Budapest főváros nevezetes költséggel közvágó hídat építtetett stb.: úgy másrészről szükségessé teszi azt is, hogy az egyes fekvőségek birtokosainak a tulajdonuk fölötti légoszlop minden hátrányos befolyásoktóli megóvására könnyen foganatasítható határozott mód biztosíttassék. Erről építkezési tekintetben a Budapest területén történendő kisajátitásokról szóló 1868: 56. tcz. s úgy szintén az 1872-ki ipartörvény gondoskodott is; azonban kivánatos volna, hogy ilynemű határozmányok rendszeresebb felfogás, határozottabb szabály, és általánosabb dimensio szerint állapíttassanak meg. Az angol törvényhozás erre nézve utánzásra méltó példát nyujt.

3) Törvényeink a fekvőségek tulajdonosait nemcsak tulajdonukra, hanem birtoklási jogukra nézve is, minden jogtalan megtámadások ellen védik és biztositják. Ehhez képest a perlekedés és törvénykezési védelemnek két neme lett rendezve, t. i. »ex jure« és »ex usu«. De azon kivül, ha valaki másnak birtokállapotát jogtalan behatolás által háborgatja, ily birtokháboritási esetek az 1802 : 22. és 1807 : 13. tcznél fogva nem törvénykezési eljárásnak, hanem az u. n. »sommás visszahelyezés«-nek tárgya; úgy hogy ebből bármiféle jogok megvitatása határozottan ki van zárva, s egyedűl az egy évi nyilvános és békességes tényleges birtokállapot szolgál zsinórmértékűl.

Magánjogunk 1848 óta beállt átalakulásának folytán itt, hol a szolgalmak gyakorlati alkalmaztatásáról van szó, leginkább azon változásokat kell hangsúlyoznom, melyek a

fekvő tulajdonra nézve nyertek érvényt, s melyek a tulajdonképi szolgalmak szabályozásával legszorosabban függnek öszsze. A birtoklási jog viszonyai, melyek jogrendszerünk alapszervezésével szoros és közvetlen összefüggésben nem álltak, aránylag csak csekély változást tapasztaltak. Az egyszerű birtokfennállás kérdése pedig most is egészen úgy áll, és ugyanazon törvények határozmánya alá esik, mint 1848. előtt. E határozmányokat az 1861-ki országbirói értekezlet u. n. ideiglenes törvénykezési szabályai fentartják [1]; s noha az akkori kir. Curiához intézett 1862. február 27-ki királyi leirat az elintéző hatóság illetékességére nézve az 1802 : 22. tcz. szabályát megváltoztatta, és az 1868-ki polgári törvénykezési rendtartás 93. §-a i) pontja is ugyanazon értelemben intézkedik : ez mégis a dolog lényegére nézve semmi újítást nem tartalmaz. Az ellen tehát, ki másnak fekvő birtokát, t. i. annak felszinét, vagy földalatti részeit (pinczéjét, kútját stb.), vagy a fölötte lévő légoszlopot (jogtalanúl rendkivüli füstöt oda terjesztvén), háborgatja, nem jogi keresettel, hanem az 1802 : 22. tcz. értelmében kell föllépni. Ehhez képest ugyanis, valamint azelőtt az alispán nem törvénykezési hatalmánál fogva mint bíró, hanem az 1542-ki pozsonyi 5. tcz. szerint mint azon megyei tiszt járt el, ki a közbiztosságot és közrendet a vármegye területén fentartani, illetőleg annak fentartásáról gondoskodni hivatva volt, s kinek az 1807 : 13. tcz. által különösen meghagyatott, »ne in quaestionem juris semet immittat« (5. §.), s hogy »de omni repositione peracta vel denegata Universitati Comitatus (tehát a megyei gyűlésnek) relationem praestet« (6. §.); kinek intézkedése ellen pedig a felek nem fölebbvitellel (appellatióval), hanem az előbbi m. k. udv. kanczelláriához intézendő felfolyamodással (recursussal) élhettek ; a »via juris« nekik külön fentartva maradván (3. §.), melyen már magánjogi czímeken alapuló jogi igények vitatásának volt helye, azaz oly kérdéseknek, melyek a sommás visszahelyezés eljárásából határozottan ki voltak zárva : úgy birtokháboritási esetek tárgyalásánál ugyanazon szempontok szolgálnak zsinórmértékül jelenleg is ; úgy hogy azok jogügyeknek

[1] Ideiglenes törvénykezési szabályok I. 40. §-a.

nem tekinthetők, sőt hogy elintézésöknél jogi kérdéseket figyelembe venni sem szabad.

S ez elvek a mostani szomszédsági jog körében a szomszédok közt keletkező differentiákra nézve főfontossággal bírnak.

4) Noha jogtudósaink előtt a *szolgalmak fogalma* soha nem volt ismeretlen [1]), úgy hogy nagyobb szabad királyi városainkban különös u. n. szolgalmi könyvek is többnyire vezettettek: egészben véve mégis a régibb gyakorlati magyar jog szolgalmak határozottabb megállapítására, kedvező szempontokat és támpontokat nem igen nyujtott. Ennek kettős főoka volt. Az egyik az, hogy a fekvőségek jogában a törvény előtti egyenlőségnek elve nálunk érvénynyel nem bírt; a másik pedig, hogy az ősiség íntézményénél fogva fekvőségek tulajdonára nézve a családi érdekekkel szemben minden egyéb tekintetek háttérbe voltak szorítva. Ez a két ok eredményezte azt, hogy a fekvő birtokra vonatkozólag a jogi kérdések azon önálló felfogásban nem részesűlhettek, s azon állandó rendezést nem nyerhettek, mely szükséges lett volna arra, hogy valóságos szolgalmak biztos fennállhatásáról csak szó lehetett volna bármi tekintetben. Werbőczi Hármaskönyvében nemesi javakra nézve nyomára sem találunk oly birtokszabályozásnak, mely szolgalmak alakúlására kiindulási ponttúl szolgálhatott volna (az I: 87. cz. 3. és 4. §§-aiban foglalt eset nem valóságos szolgalom); s még a múlt században a kir. Curia döntvényeiben is a szolgalmak teljesen ignota quantitas. Szabad kir. városokban kedvezőbben állták ugyan a viszonyok; de az 1853—1861-ki években, mikor az ausztriai polgári törvény-

[1]) P. o. *Décsi János* (Joannes Decius Barovius) Syntagma Institutionum Juris Imperialis et Vngarici. Kolozsvár, 1593. 111. sk. ll.; — *Foris Otrokócsi Ferencz*, Specimen Introductionis in Jurisprudentiam Methodicam. Nagy-Szombat, 1693. 24. l.; — *Perghold Pál Lukács*, Methodica in Sacr. Principis Justiniani Institutionum libros Commentatio. Buda, II. rész. 1757. 89. sk. ll. Ez utóbbi könyv azért bír itt különös érdekkel, mert — mielőtt a magyar kir. tud. egyetem Nagy-Szombatból volt áthelyezve Budára — azon jogi tanítás egyik vezérfonaláúl használtatott, mely egy, Pesten a városi hatóságnak pártfogása alatt állott tanintézetben tartatott.

könyv nálunk is érvényben volt, ismételve és ismételve kellett tapasztalnunk, hogy az mit szolgalomnak neveztek, czéljának megfelelő biztos jogi erővel nem birt. A valóságos szolgalmak keletkezésére a biztos nem kevesbbé mint korszerű alapot az új telekkönyvek életbeléptetése nyujtja, mely e tekintetben a fekvő birtok erre szükséges általános egyformaságát is hozta be, s e minőségben az országbirói értekezlet által megtartatott.

5) Ehhez képest a szolgalmi viszonyok szempontjából figyelemre méltó körülmény az is, hogy az azokat tárgyazó egyes jogkérdésekre nézve előbbi magánjogunk körében öszhangzatos fejlődést hiába keresünk; sőt hogy nem ritka formaszerű ellentétezésekre is találunk. A dolog természeténél fogva e tekintetben terjedelmesebb nemesi javak, melyekre nézve a szolgalmak kérdése gyakorlati alkalmaztatást nem tapasztalhat, szóba nem jönnek. De kisebb nemesi javakban, névszerint compossessoratusokban, hol arányosításnak; avagy oly javak határában, hol urbéri rendezésnek vagy tagosításnak volt helye; a hol tehát az útak, közlegelők, kutak stb. közös használását kellett szabályozni, ez nálunk az előtt akár szerződésileg akár itéletileg nem szolgalmi viszonyok megállapításával, hanem többnyire bizonyos »co-usus« formájában történt, melynek a szolgalmaktól lényegesen eltérő jogi természete van; p. o. midőn valamely közösen használt kútnak birtokosa annak jó karban tartására, és illetőleg kijavítására, tehát positiv teljesítésre köteleztetett. Ennek következtében mezei telkek szolgalmai nálunk a telekkönyv behozatala előtt nem is létezhettek; míg városi telkek közt, ha nem is valóságos szolgalmaknak, legalább szolgalmi megállapításoknak úgy a hogy nemcsak lehetett helye, hanem volt is. Kelemen erre nézve következőleg nyilatkozik: »Materia haec (servitutum) nec infrequentis usus, nec plane infoecunda mater processuum est; praesertim in urbibus, ubi populi numerus maior, fundi vero angustiores et pretiosiores esse consueverunt, ut ne minimum quidem usum alter alteri facile concedat, aut quavis ratione semel obtento decedat« [1]). Nekem is volt szerencsém, a

[1]) *Kelemen Imre*, Institutiones Juris Hungarici Privati 2. kiad. II. köt. Buda, 1818. 80. l.

városi szolgalmak több ily gyakorlati példáit felhozni, midőn az előbbi kir. Curia működéséről előadásomat a t. Akadémia előtt tartottam [1]. Míg tehát a nemesi birtok rendezése szolgalmak keletkezésének helyet nem adott; a szabad királyi városokban az új telekkönyvek behozatala előtt is álltak már fenn szolgalmak; csakhogy alkotásuk igen tökéletlen volt.

6) A szolgalmi viszonyok rendezésének befolyását a szomszédsági jognak is városainkban szükségkép kellett tapasztalnia. Ez által ugyanis a szomszédsági jog az abstract jogosítványok körén kivül is, melyeknél fogva p. o. elidegenítés esetében a fekvőségek szomszédjai bizonyos elsőbbséggel birtak, a concrét birtoklási állapotok szempontjából is magában álló jelentőséget nyert, s névszerint oly kérdések is kezdtek felmerűlni, melyek a szomszéd házak lakosainak háztartására és gazdasági életére nézve fontosak; a mint hogy ennek folytán főleg ez ősiségi viszonyok rendezése óta az egész szomszédsági jog a törvényhozástól elvileg és részletek szerint teljes ujjászabályozást vár. Ez irányban az iparkérdések és az épitkezési viszonyok is különös figyelembevételt igényelnek. S mindezeknek álláspontja régibb szomszédsági jogunk alapelveitől abban is különbözik, hogy itt nem annyira jogok, mint inkább tényleges viszonyokról van szó, s hogy nem »de jure«, hanem »de usu« kell törvény útján intézkedni.

A dolog természetében fekszik, hogy mai előadásomban, hol tulajdonkép csak a »servitus fumi immittendi«-nek hazai jogunk szerinti jelentőségét fejtegetem, a szomszédsági jognak részletesebb tárgyalásába nem bocsátkozom; s hogy még kevesbbé vagyok hivatva az építkezési és az iparjogról tüzetesen szólani. Mindamellett tekinteten kivül nem hagyhatom, hogy a »servitus fumi immittendi« kérdése magában véve csak szomszédok közt nyerhet alkalmaztatást, s hogy annak megfejtése oly kérdésekkel áll lényeges összefüggésben, melyek nagyrészt az építkezési és az iparjog köréhez tartoznak.

Háztartási szükségletei, s személyes és családi gazdaságának czéljaiból saját jogositványánál fogva t. i. mindenki

---

[1]) Visszapillantás az előbbi Magyar királyi Curiának 1723–1769-ki működésére. Budapest, 1875. 81. l.

tulajdonában tűzet rakhat és füstöt gerjeszthet, annélkül hogy ez ellen a szomszédnak joga volna felszólalni; még az esetben sem, ha a mondott füst az ő birtoka fölötti légoszlopba terjedne, s neki némi alkalmatlanságot okozna. A »servitus fumi immitendi«-nél tehát nem ezen u. n. »fumus non gravis«, hanem csak a rendkivüli a »fumus gravis« forog szóban, melynek két lényeges momentuma van, hogy t. i. a közönséges füstnek mértékét mennyiségileg vagy minőségileg túl haladja, s hogy oly tüznek eredménye legyen, mely anyagi magánnyereség czéljából gerjesztetik. Ez ellen, ha nekik hátrányos, kártékony vagy alkalmatlan, a szomszédok már panaszt emelhetnek; de ebbéli jogukról le is mondhatnak, és ezen lemondás kétféle lehet, vagy csupán személyes, vagy olyan, hogy az által egyszersmind birtokuk is le van kötve; s az utóbbi esetben már szolgalomnak van helye, melynél fogva a lekötött fekvőségnek tulajdonosa szomszédjának »fumus gravis«-át is tűrni tartozik. Mint szolgalom pedig ez idegen dologbani jogosítvány, a lekötött fekvőséget terheli, s birtokváltozás esetében az utóbbi birtokosra vagyis az u. n. jogutódokra is átszáll.

Mivel pedig a szomszédoknak épen említett jog-lemondása jogi cselekvény; ez mint tény soha nem vélelmeztetik, hanem az által ki ilyen kötelezést állít, bizonyítandó; különben kötelezésnek nincs helye. A szolgalom egyébiránt nemcsak szerződés, hanem elbirtoklás útján is keletkezhetik; teljes joghatályát azonban mostani jogunk szerint csak akkor nyeri, ha telekkönyvileg biztosíttatott.

S ez a jogszerű módon keletkezett »servitus fumi immittendi«-nek jelentősége hazai jogrendszerünkben. A mennyiben mindazáltal ennek fogalma az épitkezési és iparjoggal is szoros összefüggésben áll; erről is néhány megjegyzést kell még tennem.

Tulajdonképi és teljesen kifejtett országos magyar épitkezési jog még nem létezik. Minthogy azonban az 1868 : 56. tcz. a fővárosra nézve több, ilyennek köréhez tartozó határozatot tartalmaz; e czikket itt első kezdeménynek lehet tekinteni. Reánk nézve kiválólag a 2. §. fontos, mely bizonyos, a közérdek tekintetéből hátrányos vállalatoknak rendőri úton történendő mellőzését szabályozza. Magánérdekekről ugyan

nem tesz említést; de azokat ki nem zárhatja, s ki sem is zárja. Egyébiránt kivánatos volna, hogy kimerítő, és az egész országra terjeszkedő építkezési törvény minél előbb hozattassék.

Szerencsésebbek vagyunk iparjogunk tárgyában; mert az 1872 : 8. tcz. teljes iparszabályozást tartalmaz, mely az iparviszonyok és iparkérdések egész körére terjed, s oly zsinórmértéket nyújt, melyet az iparhatóságok irányadásúl követhetnek és követni tartoznak. Szabadjon mindazáltal megjegyeznem, hogy e törvény a franczia 1810-ki, ausztriai 1859-ki és német 1869-ki ipartörvények elvein indúlt el, s így magasabb felfogás szerint annak méltatásában itt ugyanazon tekintetek birnak fontossággal, melyekről már fennebb e törvények fölemlitéséről szóltam.

Vizsgálódásom eredménye tehát az, hogy a telekkönyvi intézménynek életbeléptetése óta hazai jogunk már oly rendezést nyert, mikép — valamint más szolgalmak — úgy a »servitus fumi immittendi« is a szomszéd helyiségek birtokosai közt megálapíttathassék és alakittattassék.

Általán véve pedig fejtegetésem adalékot kivánt nyujtani azon viszony felismeréséhez, melyben mostani magánjogunk az 1848 : 15. tcz. által kimondott codificatio feladatához áll. Úgy hiszem sikerült kimutatnom, hogy azok hibáznak, a kik előbbi jogunknak mai időben már semmi értéket nem tulajdonítanak, s névszerint azt állítják, hogy életrevaló, hogy haszonvehető alapot egy készítendő s társadalmi létünk szinvonalának és kivánalmainak megfelelő Codexnek semmikép nem nyújt. De másrészről mutatványúl szolgálhat egyszersmind az itt felhozott példa arra is, hogy törvényrendszerünk, mind anyagilag, mind alakilag, minél előbb nevezetes reformokra szorúl; — hogy szükséges, mikép mellőztessék abból határozottan az, a mi avúlt és jelen állapotaink kivánalmainak már meg nem felel; — s hogy oly polgári törvénykönyv készittessék, mely míg egyrészt nemzeti és társadalmi létünk érdekeivel összhangzásban legyen, másrészt az újabb európai törvénykönyvek sorában is méltó helyet foglaljon el.

ÉRTEKEZÉSEK

a társadalmi tudományok köréből.

Első kötet. 1867—1870.

I. Szám. Az uzsora törvényekről. Szinovácz Györgytől. 1867. 17 l. . . . . Ára 10 kr.

II. Szám. A magyar mezőgazdaság. Keleti Károlytól. 1867. 19 l. . . . . 10 kr.

III. Szám. A nemzet szellemi élete a párisi kiállitáson. Dr. Konek Sándortól 1868. 42 l. . . . . 20 kr.

IV. Szám. A magyar Korona országainak legujabb népesedési mozgalmai. Dr. Konek Sándortól. 1868. 52 l. . . 20 kr.

V. Szám. Jogtudomány s nemzetgazdaságtan. Kautz Gyulától. 1868. 38 l. . . . . 20 kr.

VI. Szám. A statistika hivatalos és tudományos mivelése. Keleti Károlytól. 1868. 41 l. . . . . . . 20 kr.

VII. Szám. A római jog s az ujabbkori jogfejlődés. Pulszky Ágostontól. 1869. 27 l. . . . . 10 kr.

VIII. Szám. Gaius. Rentmeister Antaltól. 1869. 116 l. . 30 kr.

IX. Szám. Zádor György magyar akadémiai tag emlékezete. Tóth Lőrincztől. 1869. 26 l. . . . . . . 20 kr.

X. Szam. A törvénykezés reformja. Ökröss Bálinttól. 1869. 18 l. . . . . 20 kr.

XI. Szám A büntetés rendszerről általában, különösen a halálbüntetésről Poroszországban. Csatskó Imrétől. 1870. 26 l. . . . . 20 kr.

XII. Szám. A birósági szervezet, különösen a biróságok' megalakulása. Baintner Jánostól. 1870. 37 l . . 20 kr.

Második kötet. 1870—1874.

I. Szám. A fogyasztási egyletek. Dr. Vécsey Tamástól. 1870. 59 l. . . . . 20 kr.

II. Szám. Az emberi öntudat jelen fokáról. Dr. Barsi Józseftől. 1870. 27 l. . . . . 10 kr.

III. Szám. Kassa város parketkészitése a XV. század kezdetén. Wenzel Gusztávtól. 1870. 43 l. . . . 10 kr.

IV. Szám. Emlékbeszéd Császár Ferencz tiszteleti tag fölött. Dr. Suhayda Jánostól. 1871. 12 l. . . . . . 10 kr.

V. Szám. Szemle a magyar jogászgyülések munkássága s eredményei felett. Tóth Lőrincztől. 1872. 88 l. . 30 kr.

VI. Szám. Modern alkotmányos monarchiai intézmények. Ladányi Gedeontól. 1873. 28 l. . . . . 10 kr.

VII. Szám. Emlékbeszéd Rau Károly Henrik felett. Kautz Gyulától. 1873. 16 l. . . . . 10 kr.

VIII. Szám. A nemesség országgyülési fejenként való megjelenésének megszűnése. Hajnik Imrétől. 1873. 18 l. . 10 kr.

IX. Szám. A részvénytársulati ügy törvényhozói szempontból. Dr. Matlekovits Sándortól. 1873. 32 l. . . 10 kr.

X. Szám. Mezőgazdasági statistika a nemzetközi kongressusokon. Keleti Károlytól. 1874. 32 l. . . . . . 10 kr.

XI. Szám. A székely kérdés. Galgóczy Károlytól. 1874. 24 l. . . . . 10 kr.

XII. Szám. Az emberi élet-tartam és a halandóság kiszámitásáról; 4 graphicus rajzzal. Kőrösi Józseftől. 1874. 52 l. 30 kr.

Harmadik kötet. 1875.

I. Szám. A kényszer-egyesség a csődeljárásban. Apáthy Istvántól. 1875. 25 l. . . . . 18 kr.

II. Szám. Quetelet emlékezete. Keleti Károlytól. 1875. 24 l. 10 kr.

III. Szám. Magyarország népesedési mozgalma 1864—1873-ban és a cholera· Keleti Károlytól. 1875. 56 l. . . . 40 kr.

IV. Szám. Ujabb adataink Magyarország bűnvádi statistikájából. Konek Sándortól. 1875. 55 l. . . . . 35 kr.

V. Szám. A statistika és a nemzetgazdaságtan közti viszony a mai korban. Konek Sándortól. 1875. 26 l. 15 kr.

VI. Szám. Emlékbeszéd Szigethi Warga János l. tag felett. Galgóczy Károlytól. 1875. 23 l. . . . . 15 kr.

VII. Szám. Statistikai tanulmányok hazánk közegészségi állapota felett. Dr. Weszelovszky Károlytól . . 70 kr.

VIII. Szám. Visszapillantás az előbbi m. k. curiának 1724—1769-ki müködésére. Wenzel Gusztávtól . . . . . 80 kr.

IX. Szám. Emlékbeszéd Csacskó Imre l. tag fölött. Pauler Tivadartól . . . . 10 kr.

Negyedik kötet. 1876.

I. Szám. Visszapillantás közgazdaságunk egy negyed századára Keleti Károlytól . . . . 20 kr.

II. Szám. Az összehasonlitó jogtudomány és a magyar magánjog. Wenzel Gusztavtól . . . . 25 kr.

III. Szám. A szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság rendszere a polgári törvénykezésben magyar szempontból. Tóth Lőrincztől . . . . 40 kr.

IV. Szám. Emlékbeszéd hodosi és kizdiai Br. Sina Simon felett Tóth Lőrincztől . . . . 20 kr.

V. Szám. Az országos jog és a particularis jogok közti viszony. Wenzel Gusztávtól . . . . 60 kr.

VI. Szám. Emlékbeszéd Szentkirályi Zsigmond lev. tag fölött. Jakab Elek lev. tagtól . . . . 40 kr

VII. Szám. A telekkönyvi intézmény befolyása a tulajdonjog szerzésére és érvényesitésére. Zlinszky Imre lev. tagtól . . . . 40 kr.

VIII. Szám. Bertha Sándor emlékezete Tóth Lőrincz r. tagtól. 20 kr.

IX. Szám. Magyarország városai és városjogai a multban és jelenben. Wenzel Gusztáv r. tagtól . . . . . . 40 kr.

Ötödik kötet. 1877.

I. Szám. A XV. századi tárnoki jog. Tanulmány a hazai jogtörténet köréből. Wenzel Gusztáv r. tagtól . . 30 kr.

II. Szám. Fényes Elek emlékezete. Keleti Károly r. tagtól. 20 kr.

III. Szám. A társadalom keletkezéséről. Beöthy Leó l. tagtól 60 kr.

Budapest, 1878. Az Athenaeum r. társ. nyomdájából.

